

BUDSTIKKA

Norsk Posthistorisk Selskap

ISSN 1891-8859

Årgang 27 nr. 4
Desember 2022

I dette nummer:

Noen linjer fra redaktøren	2
Redaktørens lille applaus	2
Lederens hjørne	3
Referat fra medlemsmøte 17.sept. 2022	5
Arvid Løhre: Norges Postmuseum 75 år	6
Referat fra medlemsmøte 19.nov 2022	8
Gunnar Melbøe: Luftfeltpost fra tysk soldat I Narvik i 1944	10
Tore Haga: Portofritt: Sem versus Monsen	11
Egil H Thomassen: Kinnekulle	12
Tore Haga: Om sperregods og særpakker	14
Olav Dyresen: Håndannullerte forsendelser fra Lille Elvedalen	16
Olav Dyresen: Privat befordret bancobrev fra Sætre i Trysil til Mora i Sverige	19
Finn-Erling Bendixen: Den tysk-østerrikske postunion – begynnelsen med en tilknytning til Norge	20
Arvid Løhre: Postautomater, pakkeauto- mater og pakkebokser – Selvbetjent pakkeutlevering i 15 år	22
Viktige venner av NPS	24

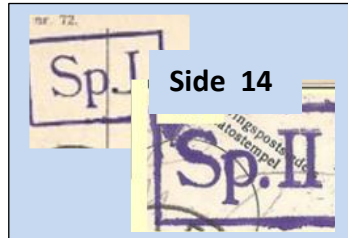

Posten jubilerer og
postmuséet vårt er
75 år.

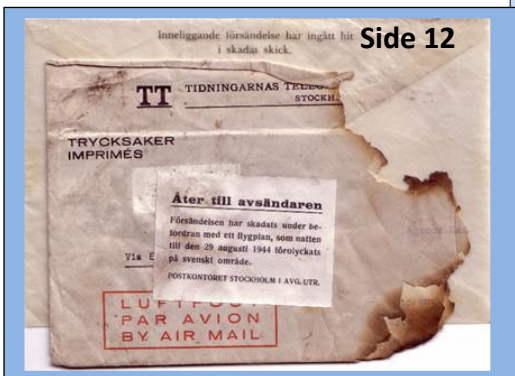
Les på side 6 ff

Side 10

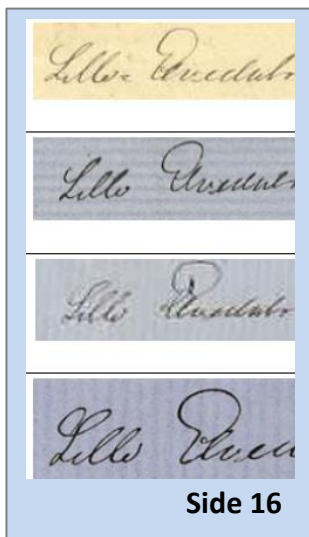
Side 14

Side 12

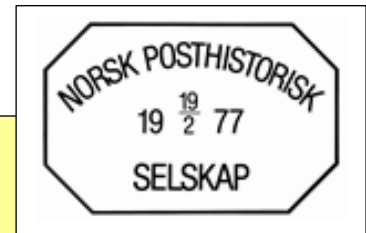
Moderne
post-
historie
side 22

Side 16

Side 20

Møteplaner 2023

28. januar 2023

Arnfinn Skåle og Halvor Fasting:
"Frimerkeligheter og utvikling av
frimerker i Norge i dag"

25. mars 2023

Årsmøte

Medlemsmøte

Ivar Sundsbø: "Moderne norsk
posthistorie på 1940 og 1950-tallet"

Ordinære møter holdes i 2. etasje,
lokalet "Anton B.", over

Kafé Asylet

Grønland 28, 0188 Oslo kl. 13.00
Mat og drikke: tradisjonelt opplegg

Budstikka

utkommer i 2022 med fire nummer og sendes til medlemmene i NPS.

Ettertrykk tillatt etter avtale for originalstoff. (Men ikke stoff merket med ©).

Ansvarlig redaktør:

Per Erik Knudsen

Ullern allé 123, 0381 OSLO

Tlf.: 0047 928 56 143

E-post: budstikka@posthistorisk.no
per.erik.knudsen@wemail.no

Norsk Posthistorisk Selskap

Adr.: Postboks 4369, Nydalen

0402 OSLO, Bankgiro: 0540 08 40395

Leder: Trond Schumacher

Holmendammen Terrasse 22, 0773 OSLO

E-post: trond@schumacher.no

Nestleder: Øivind Rojahn Karlsen

Maries vei 12, 3610 Kongsberg

E-post: oivindr@gmail.com

Sekretær: Arvid Løhre,

Lurudveien 28 K,

2020 SKEDSMOKORSET

E-post: arvid@online.no

Kasserer: Gunnar Melbøe

Betzy Kjeldsbergs vei 26 E, 0486 OSLO

E-post: gmelboee@online.no

Styremedlem: Olav Dyresen

Trudvangveien 2b, 0363 OSLO

E-post: olav.dyresen@hotmail.com

Varamedlemmer:

Ole Jørgen Grann

Mikrobølgen 12c, 1151 OSLO

E-post: ole.grann@ks.no

Finn-Erling Bendixen,t

Postboks 1500 Vika, 0117 OSLO

E-post: finn.erling.bendixen@bendixen.no

Hjemmeside: www.posthistorisk.no

Webredaktør: Jan Lauridsen

E-post: janlauridsen45@gmail.com

Noen linjer fra redaktøren:

«Jeg fant, jeg fant»

På siste møte i selskapet ble det nevnt at flere av medlemmene burde bidra med stoff til Budstikka (og hjemmesiden). Vi har jo alle noe vi kan tenke oss å skryte litt av. Det kan være et brev, en idé, en undring eller et søk. Men kan også være resultatet av noe du har søkt lenge etter eller forsket på. Olav viser på side 16 noe han har samlet sammen og kan være til hjelp for andre med interesse for håndnullinger og/eller post fra Alvdal. Han har også skrevet om et enkelt brev han har grunnet og forsket på. Selv har jeg skrevet om snubleveien frem til noe som aldri var planlagt. Min nye samling skulle bli billig, og er det fortsatt. Men et sidesprang førte til noe helt annet. Når det gjelder det å samle, vet vi alle at det kan bli mange sidesprang.

Min egen artikkel ble det ikke plass til, så den kommer i neste nummer. Dette nummeret inneholder også europeisk posthistorie fra midten av attenhundretallet. Finn-Erling har skrevet om dette og lovet flere artikler. Norge er med i både denne og neste. Norge er absolutt i fokus når Arvid i dette nummeret skriver om aktuell og moderne posthistorie.

Bruk fantasien og skriv, **Finn gull eller gråstein i dine egne gjemmer og samlinger**, noe du vil og kan fortelle en historie om. Da jeg overtok som redaktør, sa jeg at fikk jeg ikke stoff nok, kunne jeg skrive mye om dansk bypost. Vi er ikke nådd dit riktig ennå, vel ?

Per Erik

Redaktørens lille applaus

går til alle oss som har en hobby vi trives med.

Som vi kan «*være alene med*», «*snakke med andre om*», og «*gi oss gleder*». Listen kan gjøres lang. Noen av oss er med i klubber, går på møter.

Noen tar ansvar og sørger for at klubber, foreninger, forbund har mannskap til å arbeide for fellesskapet.

Kanskje du kan si «ja» neste gang du blir spurt. Gammelt folk sa at hvis man skulle ha noe gjort, skulle man spørre en som hadde det travelt.

I hobbyen vår organiserer vi samlingene så godt vi kan.

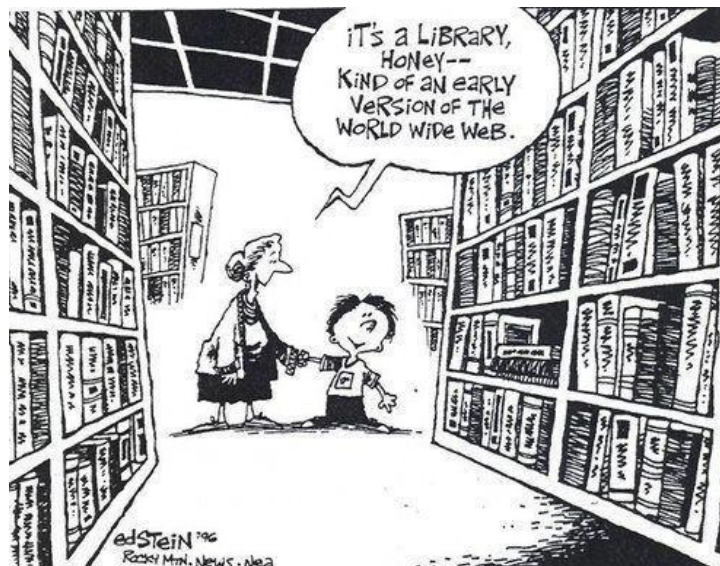
Vi samlere er ofte flinke til å organisere oss selv.

Tillitsverv er en viktig del av det å kunne realisere oss selv. Travle mennesker kunne organisere både seg selv og annet før i tiden, kan det fortsatt.

Med dette nummeret følger en kontingentpåminnelse. Slike kommer det kanskje mange av på denne tiden av året, Summen av kontingenter kan synes høy. Tenk over at slike krav bare kommer én gang i året. Tenk over hvor lite kontingenten til Norsk Posthistorisk Selskap utgjør i forhold til alle gleder du har av det å være samler og hvor lite det kan utgjøre av det du bruker på «samlert» ditt.

Budstikka er en viktig utgiftspost på NPS regnskap. Porto for utsendelse koster. Trykkeriet vårt skal også ha betalt. Men skribenter og redaktører, som styret, gratis jobb.

Dette er nok ikke hentet fra biblioteket i Oslo Filatelistklubb. Men det er like velfyllt og også åpent for NPS medlemmene..

Lederens hjørne

Året 2022 vil gå over i historien som et usedvanlig begivenhetsrikt år for Selskapet og medlemmene våre. Etter 2 år med corona-tilstander og lukkede medlemsmøter foran skjermen, er vi endelig tilbake i normal gjenge. I høst har vi igjen vært samlet på Asylet for å lære og diskutere posthistorie. I løpet av året er det også blitt nærmest en rutine å samsende foredragene fra medlemsmøtene (via internett) til våre medlemmer rundt om i det ganske land.

Et 20-talls medlemmer i periferien synes allerede å ha innrettet seg i godstolen foran skjermen klokken 13.20 på 4 lørdager i året når foredragene våre starter. Et lignende antall på ca 25 til 30 medlemmer drar til hovedstaden for å overvære møtene der. På siste møte fikk vi også besøk fra Vardø, eller som vårt medlem uttrykte det; fra den eldste byen i Finnmark (1789) og den eneste byen i Norge med et arktisk klima (slik som Svalbard). Ifølge vedkommende var det sosiale treffet på Asylet verd hele turen. Slik skal det være.

Interessen for posthistorie og sosial filateli er avgjort for oppadgående. Nye aktører og samlere har dukket opp etter karantenen. Mange har benyttet corona-tiden til å bringe hobbyen og samleriet til et nytt nivå og lykkest med det, for aldri før har vi sett så mange gamle og nye hjemstedssamlinger med et så variert og storslått materiale på våre regionale frimerkeutstillinger som i år! For å sitere en av våre mest meritede dommere i talen (under palmaréen) og i juryberetningen til Bodø 2022 i september:

«Jeg har holdt på med dette noen år – å være dommer på regionale utstillinger rundt om i Norge i 35 år - og aldri før har jeg sett et så gjennomgående høyt nivå på samlingene som på denne utstillingen. Av ialt 26 samlinger har 23 fått tildelt Vermeil medalje, som er høyeste valør man kan få for en samling på regionalt nivå. Mange førstegangs utstillere gleder noen av oss garvede filatelister med sine gode kunnskaper og flotte samlinger, både når det gjelder postkort, tradisjonell filateli og posthistorie. Min konklusjon er at filateli fortsatt blomstrer.»

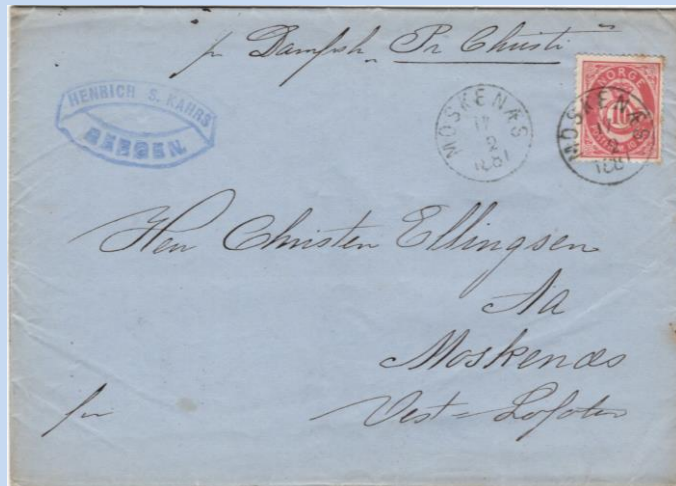
Nå blir det opp til oss å ta vare på denne 'boomen' av nye interessenter. Styret i NPS er allerede i gang med å invitere en håndfull nye medlemmer inn i varmen.

På auksjonsfronten har det også vært en særdeles positiv utvikling det siste året. Mye godt materiale fra alle tenkelige og utenkelige samleområder har gitt gevinst og glede for både selgere og nye eiere. Ikke bare har velkjente celebriteter dukket opp og skiftet eiere, slik som bl. a. et brev fra Christiansand til Java, Nederlandsk Øst-India, i 1856 og et kombinasjonsbrev med skilling og øremerker sendt til Færøyene i 1877. Men også fantastiske nyoppdagelser har dukket opp, som to korrekt frankerte Oscarbrev fra Christiania til Sydney, New South Wales, i 1859 og til Callao, Peru, i 1860,

som begge har fått nye eiere blant to av våre pengesterke filatelivenner i løpet av det siste året.

Og en viktig ting til som må feires: i høst kunne vi igjen vende tilbake til en god gammeldags auksjon med en fullsatt sal av glade budgivere på Skanfils auksjon nå i november. Sånt blir det mye kjøpelyst og sosial hygge ut av.

Selv skaffet jeg meg et kassebrev avlevert i postkassen ombord på dampskipet «President Christie» i den tiden skipet gikk i det Bergensk-Nordlandske Dampskibsselskab (1877-1883) rute fra Bergen til Nord-Norge, sendt fra Bergen til Moskenæs og med frimerket (10 øre) stemplet først ved ankomst, 'MOSKENÆS 17.2.1881'

D/S Præsident Christie

Her siterer jeg meg selv i en artikkelserie jeg skrev i TFK-nytt (Meddelelsesblad for Troms Filatelistklubb) i 2003-2004 om brevkassebefordringen ombord på Krohn-linjen og det Bergensk-Nordlandske Dampskibsselskabs ruter på Nord-Norge, oppsummert i Filatelistisk Årbok 2004: 81-106:

«Postbefordring i brevkasser (brevkassebefordring) ombord på våre rutegående dampskip har vært viet aldeles for lite oppmerksomhet fra skipspostsamlere og posthistorikere. Det at brevene mangler spesielle båtstempler må nok ta noe av skylden for dette. Men viktigere er kanskje at slike brev er sjeldne og at postgangen som regel er vanskelig å dokumentere. Ifølge instruksene skulle brevkassebrevene avleveres av skipets fører til det lokale poståpneriet på anløpsstedet for kassasjon av frimerke og videre ekspedisjon av brevene derfra lokalt. Et brevkassebrev vil alltid være stemplet på mottagerstedet og ikke på avsenderstedet.»

Med ønske om en hjertevarm og sosial julefeiring til alle

fra Trond

MEDLEMSMØTET 17. SEPTEMBER 2022

21 medlemmer hadde skrevet seg inn i protokollen, men det ble påstått at vi var 22. Referenten selv fikk umiddelbart en del utfordringer med det man gjerne omtaler som "mange baller i luften", som én av to foredragsholdere, referent og medvirkende til det tekniske opplegget. Samtidig strømmet det på med hyggelige medlemmer/venner som skulle ha en prat og en hilsen.

Noen strømme-utfordringer også denne gang

Dette skulle nemlig være zoom-overføring av foredraget på møtet, bilder og lyd av god kvalitet både i lokalet og over zoom. Min 10 år gamle laptop skulle brukes til lysbildene i Anton B., mens et helt nytt Apple-produkt skulle brukes til Zoom-overføringen. Dermed skulle vi unngå problemene vi hadde sist med at de to funksjonene, zoom og projektor, ikke var helt kompatible. Selskapet hadde også gått til innkjøp av en enkel mikrofon, som skulle sørge for at deltakere på Zoom fikk stemmen til foredragsholder klar og tydelig, og ikke prating og støy fra salen. Jeg gjorde klart til å vise lysbildene, mens det i bakgrunnen ble klart at funksjonen «deling av skrivebord/skjerm» ikke fungerte på den andre maskinen. Da det virket som om dette ikke lot seg løse, satte jeg i gang med å finne koden til å logge meg på Asylets Wi-Fi, starte opp Zoom og gå inn på min e-post og finne møtelenken. Jeg håper ikke min opptreden ovenfor dere der ute på internettet var alt for preget av en stresset situasjon. Tilbakemeldinger om at jeg skulle vippe på skjermen så PC-kameraet fanget opp mer enn min blanke isse, ble etter et par oppfordringer imøtekommet, og lyden på vår nyanskaffede mikrofon var også bra, ble det meldt. Så det gikk seg til.

Jeg beklager at jeg fyller referatet med slike uvesentligheter(?), men som det er sagt tidligere; dette er også en del av Selskapets historie.

Kveldens hovedpost

I 2022 fyller Posten Norge, slik det er og engang var, 375 år, og Norges Postmuseum 75 år. Øivind Rojahn Karlsen og Arvid Løhre samarbeidet om et foredrag med tittel «Posten jubilerer». Det er 3½ år siden vi, den samme duoen, holdt et foredrag med tittel «Postnummer i 50 år.» Den gang ble vi ufrivillig fratatt projektor av en annen leietaker før vi ble ferdige, denne gang ble hele foredraget gjennomført til ende – da de tekniske utfordringene først var løst. Vi startet i 1887 da Postverket var 240 år, og avsluttet med pressemelding og frimerkeutgaven i 2022. En artikkel, som mest handler om Postmuseets 75-årsjubileum, kommer separat (på neste sider).

To nedstressede foredragsholdere har fått den symbolske lønnen for strevet.

Medlemmenes 5-minutter

- **Tore Berg** hadde NK til salgs. Deretter var det arrangementet til OFK og Sentrum i Majorstuen kirke som det ble reklamert for.
- **Finn-Erling Bendixen** etterlyste feltpost til eller fra Friderich Adolph Schleppegrell mm.
  1. Slesvigske krig 1848-51 – Danmarks regjering ønsket å innlemme Slesvig – oppstand i S-L
  2. Norske soldater og offiserer – noen hadde gått i prøyssisk tjeneste under Blücher i 1814 og så inn i den danske hær – herunder generalmajor Friderich Adolph Schleppegrell – døde slaget på Isted Hede 25.7.1850. «Det var en Sommermorgen...»/Grundtvig, general Olaf Rye – død i slaget ved Fredericia 6. juli 1849, Oberst Hans Helgesen
  3. Feltpost fra franske eskadre som skulle inn i Østersjøen under fransk-tyske krig. Ble stemplet i Kristiansand Se i skuffer og skap og ta kontakt med Finn-Erling til hans e-postadresse finn.erling.bendixen@bendixen.no

Spontanauksjon

Klokken 15.15 var det klart for auksjonen. Med til historien hører at referenten også skulle være bisitter, i kassererens fravær. Det var 4 innleverere og 3½ donasjonsobjekt, til sammen 17 utrop, det ble fordelt på 7 kjøpere og 2 usolgte objekter. Donasjonene innbrakte 175 kr.

Det ble friske bud på enkelte objekter. Et prefrim-brev fra 1817 gikk opp fra 100 til 500, en lot med 13 brevkort gikk for 220 kr. Denne urutinerte bisitteren satte opp en lapp med eget vippsnummer, og et Excel-ark jeg laget på søndag formiddag sikret korrekt utbetaling over vipps og konto.

Ikke noterte jeg når vi var ferdige, men jeg kom meg visst avgårde i 16-tiden. Ikke fikk jeg tatt et eneste foto i løpet av møtet. Bedre lykke neste gang, til *Arvid, sekretær*

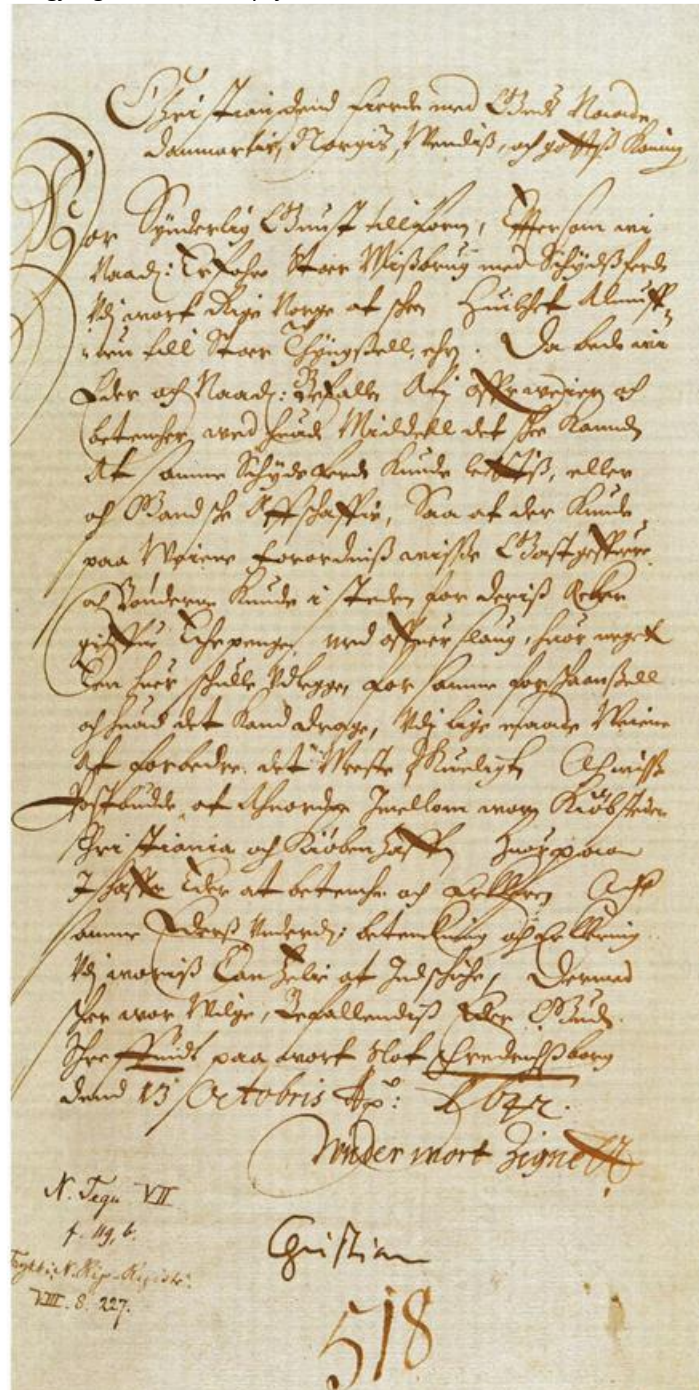
Posten Norge markerer i 2022 sitt 375-årsjubileum. I 1947 var det Postverkets store 300-årsjubileum som ble feiret. Åpningen av et eget museum var en del av feiringen den gang. Dermed kan Norges Postmuseum, som i dag inngår som en del av stiftelsen Lillehammer museum, feire 75 år i 2022.

Hannibal Sehested

Den nyutnevnte stattholderen i Norge, Hannibal Sehested, var sentral ved etableringen av et postverk her i landet. Portrettet av ham finnes på jubileumshelpost både i 1987 og 1997. Helposten fra 1987 har som verdimerke en gjengivelse av 5 øres frimerket fra den store jubileumsutgaven i 1947, NK 359. (Se forrige side.)

Brevet fra Kristian 4.

Første ordre om et organisert postvesen i Norge kom fra kongen til Hannibal Sehested i 1642. Det er verdt å merke seg at skrevet også var stillet til «Jens Bielche til Østeraad». Postens jubileumssamling i 1997 hadde en faksimile av brevet, og det var gjengitt en transkripsjon av teksten.

Transkripsjon av adresseside

Elskelige Erlige och Velbiurdige, Hannibal Sehestedt til Nøragger gaard vor Mand Raad, Stadtholder vdi vort Rige Norge Embeds mand paa vort Slot Aggershuss, och Jens Bielche til Østerraad, Norges Rigis Cantzeller och Befallingsmand offer StaffAngerss Lehn

Transkripsjon av innside

Christian dend Fierde med Guds Naade Danmarkis, Norgis, Vendis, och Gottis Koning Vor Synderlig Gunst tillforn,

Eftersom vi naadigst erfare, stor Misbrug med Skydsferd udi vort Rige Norge at skeep, hvilket Almuen til stor Tyngsel er, da bede vi eder og naadigst befale, at I overveier og betænker, ved hvad Middel skeep kan, at samme Skydsferd kunde lettes eller og ganske afskaffes, saa at der kunde paa Veiene forordnes visse Gastgivere og Bønderne kunde istedenfor deres Egter give Egtepenge, med Overslag, hvor meget enhver skulle udlægge for samme Forskaansel, og hvad det kan sig drage, udi lige Maade Veiene at forbedre det meste muligt, og visse Postbude at anordne imellem vore Kjøbsteder Christiania og Kjøbenhavn; hvorpaa I haver eder at betænke og erklære og samme eders underdanigste Betænkning

og Erklæring udi vores Kantselli at indskikke. Dermed skeep vor Vilie, Befalendis Eder Gud. Schreffuit paa vort Slot Fredrichsborg 13 Octobris Anno 1642.

Under vort Zignett

Christian

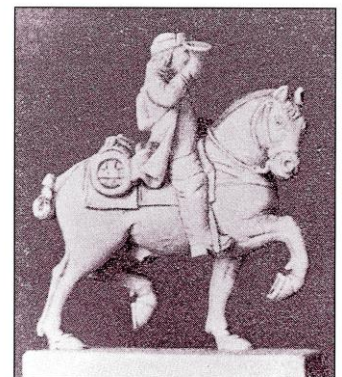
Grunnleggelsen 17. januar 1647

Selve stiftelsesdagen var den dagen nederlenderen Henrik Morian fikk enerett til å drive postvesenet i Norge. Slik er det beskrevet av Bjørn Storberget i heftet «En tur gjennom postens historie».

1647 Postverket blir opprettet

I begynnelsen av 1600-årene var Norge inne i en oppgangsperiode. Handelen og sjofarten vokste og velstanden økte. Hannibal Sehested ble utnevnt til dansk stattholder i Norge i 1642. Han interesserte seg sterkt for landets fremgang og trivsel, og det førte blant annet til at han fikk opprettet et eget norsk postvesen, slik Danmark hadde hatt siden 1624.

Det norske postverkets stiftelsesdag er 17. januar 1647. Da fikk Henrik Morian, opprinnelig fra Nederland, enerett til å drive Postverket mot en årlig godtgjørelse. Kongens og styremaktens brev skulle han frakte gratis, men han kunne ta seg betalt for annen post.

Norsk posttrytter, skåret i elfenben av Halvor Andersen Fanden i 1660-årene.

Var stiftelsesdagen allment kjent?

Det er ikke godt å si, men samme året som Posten var 240 år, i 1887, ble det utgitt et småskrift. Det var riksarkivar Michael Birkeland som skrev: «Det norske Postvæsen i dets Oprindelse og første Begyndelse.» Denne er oppgitt som kilde i bind I av det posthistoriske verket «Alltid underveis» fra 1997. Så det burde være kjent for Poststyrelsen at det var et 250-årsjubileum å feire i 1897.

Riksarkivar Birkeland

Ingen feiring i 1897?

Morgenbladet hadde «Det norske Postvæsens 250 Aars Jubilæum» på sin første side, 17. januar 1897. Videre sto det: «Det Jubilæum, som et av vort Lands viktigste Institutioner idag feirer, vil, saavidt vi ved, forløbe i den største Stilhed. Ingen lange Taler og intet vidt-løftig Fest-Referat vil feire Oprettelsen av den Institution, deri vore Dage i faa Døgn bringer selv det længste Referat til den fjerneste Krog af Norge.»

Jo, «underordnede Postmænd» i Kristiania arrangerte en festlig sammenkomst, der vel 30 postfunksjonærer deltok. Posthornets redaktør, postekspeditør Olaf L. Schartum, holdt en tale for dagen, og for fedrelandet og kongen. Dette er omtalt i Morgenbladet dagen etter, den 18. februar. Postfolkene sendte også et telegram til kong Oscar II, adressert til den norske statsminister i Stockholm, Gregers Gram:

«Feirende 250-Aarsdagen for det norske Postvæsens Oprettelse har herværende Postmænd med Begeistring tømt Kongens Skaal og beder om at faa frembære for Hans Majestæt sin loyale Hilsen.»

De fikk svar fra Gram: «Jeg har at overbringe Hans Majestæts hjertelige Tak for den gjennom Telegrammet fremførte Hilsen».

Postmuseet inspirert av Sverige

Vi kan si det hele begynte først på 1900-tallet. I 1903 ble det arrangert Nordisk postmøte i Stockholm. Det var mange norske deltakere som hadde sentrale posisjoner i Posten. En liste over disse sto gjengitt i Posthornet, 12. september 1903. Postmøtet hadde eget særstempel.

Posthornets redaktør Olaf L. Schartum

Fra utstilling til Postmuseum i Stockholm

I forbindelse med dette første allmenne nordiske post-tjenestemannsmøtet i 1903, ble det laget en utstilling i Centralposthuset i Stockholm av eldre postgjenstander. Med det ønsket de svenske arrangørene å vekke interesse for et svensk postmuseum, og for å bevare eldre tiders postgjenstander. Dette ga resultater, og i 1905 ble det besluttet å opprette et museum i Sverige. Den 15. desember 1906 ble Postmuseum i Stockholm innviet, med inviterte representanter fra Norge. Et utstillingskort viser lokalet i 1903. Dagens Postmuseum er som vi ser fortsatt i samme bygning.

Posthuset vid Lilla Nygatan. Postutstillingsens officiella broskyrta. 3

Poststyrets samling

I Norge grep man tak i ideen. Det samme året som postvesenet kunne markere 260-årsjubileum, kom den første kunngjøringen. «Cirkulære» 19. juli 1907 ble det informert om at poststyrelsen hadde begynt å samle eldre arkiv og inventarsaker som kan være av interesse for å vise postens utvikling gjennom tidene. Dersom det fantes slike eldre saker ved poststedene, ville det være av stor interesse å få de innsendt «til indlemmelse i postmuseet».

Det skulle gå 40 år og to verdenskriger før Norge fikk sitt postmuseum.

I 1925 var Oslo hovedpostkontor tatt i bruk med bedre lagringsplass, og i «Cirkulære» 14. oktober 1925 ble alle postfunksjonærene bedt om å være oppmerksomme på om det ved poststedene eller i postrutene fantes ting som kunne være av interesse for samlingene. Da skulle de ta vare på gjenstandene og rapportere, vedlagt alle opplysningene om dem.

Eilert Tommelstads verk

Postmuseets første leder var Eilert Tommelstad (1901-1983). Han hadde forskjellige stillinger i Poststyret fra 1929 og var interessert i museumssaken. I 1941 fikk han ansvaret for å organisere et museum til det kommende jubileet, og fra 1947 ble han styrer av muséet. Dette var en stilling han beholdt til han gikk av med pensjon. (Foto: Norges Postmuseum)

Åpning av Postmuseet i april 1947

Det norske Postverkets 300-årsjubileum ble feiret 15. april 1947 av praktiske grunner, mens den offisielle dagen for opprettelsen av Postverket var som nevnt 17. januar 1647. Festlighetene ble innledet med åpningen av Det norske Postmuseet, og det ble utgitt en serie med jubileumsfrimerker. Her er en rekommandert FDC med et takkebrev for utvist oppmerksomhet i forbindelse med Postmuseets åpning.

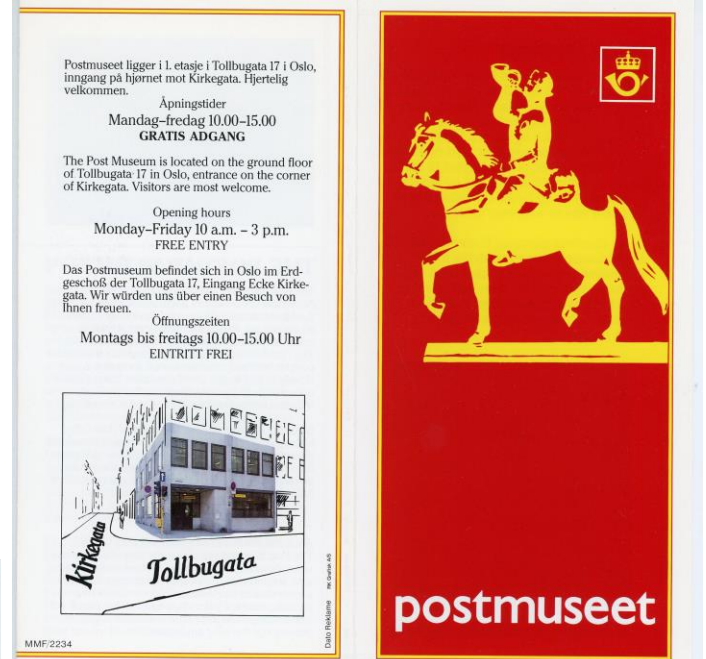
Fra 7. etasje til 4. etasje

Postmuseet lå de første årene i 7. etasje i «Steinhuset» på Oslo Hovedpostkontor, Dronningens gate 15. I 1957 ble Oslo Hovedpostkontor bygget om, og det gamle overlystaket i posthallen ble bygget inn for å gi plass til bedre plass til Postmuseet. 27. desember 1957 flyttet museet ned dit til 4. etasje, og Postbiblioteket fikk noen av de gamle lokalene i 7. etasje. Et postkort fra 1930-tallet viser det gamle overlystaket.

Ned på gateplan

På 1980-tallet stengte Postmuseet dørene for å kunne flytte ned på gateplan, og 20. april 1989 ble det gjenåpnet med inngang fra Tollbugata 17., helt på hjørnet mot Kirkegata. En illustrasjon i en folder viser denne inngangen.

Fremdeles var det andre virksomheter i Kirkegata 20, men før Postens 350-årsjubileum 1997 disponerte Posten absolutt hele kvartalet; Dronningens gate 15, Tollbugata 17, Kirkegata 20 og mot Prinsens gate. I hele 1996 var Postmuseet stengt, det ble både jobbet med jubileumsutstillingen på Sjølyst i 1997 og den nye utstillingen til museet. Til jubileumsdagen 17. januar var bare en liten del som ble åpnet, men hele utstillingen sto ferdig i løpet av året. Direktøren for postjubileet i 1997, Arne Woll, overtok som leder av Postmuseet da den gamle direktøren, Helge Tollum, gikk av med pensjon.

Omstilling med stenging i Oslo

Da de store omveltningene i Posten kom, og hovedkontoret skulle flyttes til det gamle Postgirobygget, måtte det finnes en løsning for Postmuseet. Posten Norge skulle selge hele posthuskvartalet. Konsernsjef Kaare Frydenberg bestemte at Maihaugen museum skulle stå for driften av Postmuseet, og inngikk en avtale med dem. Siste åpningsdag i Kirkegata 20 i Oslo var søndag 24. november 2002. Etter 55 år var det slutt i Oslo. Dette postkortet er symbolsk frankert med 55 øre, og stemplet siste dag. Motivet på kortet er fra utstillingen til Postmuseet slik den var i 4. etasje etter 1957.

Flytting til Lillehammer

I 2003 flyttet Postmuseet med gjenstander, bibliotek og fotoarkiv til Lillehammer. Søndag 11. mai 2003 åpnet utstillingen «Norske frimerker» i et rom i hovedbygget ved «De gamle verksteder». Søndag 6. juni 2004 åpnet en utstilling om Postens historie i Postgården.

FASTE UTSTILLINGER
Langsomt ble landet vårt eget er en vandring gjennom norsk historie
De gamle verksteder viser en rekke forskjellige håndverk og verksteder
Folkekunsten i Gudbrandsdalen med gjenstander fra 1700- og 1800-tallet
Norske frimerker - fast utstilling om frimerker

Post underveis
- utstilling om postens historie

Maihaugen
Maihaugvegen 1, 2609 Lillehammer
Telefon 61 28 89 00, telefaks 61 28 89 01

Åpningstider
01. oktober-17. mai kl. 11.00-16.00, stengt mandager
18. mai-30. september kl. 10.00-17.00

Billettpriser
01.10.-17.05. 18.05.-30.09.
Voksne 75,- 90,-
Studenter/Pensjonister 40,- 70,-
Barn 6-16 år (under 6 år gratis) 25,- 40,-
Familiebillett (foreldre med barn under 16 år) 175,- 200,-
DSSV gratis

Omvisninger - Ulike tilbud, kontakt oss for informasjon.

Maihaugen
Åpning av utstillingen
POST UNDERVEIS
Maihaugen 6. juni 2004

Nye utstillinger

12. juni 2005 åpnet utstillingen «Posten på skinner». Den ble innredet i en av de få jernbanepostvognene i tre som ikke ble hugget opp, og denne hadde i mesteparten av sin 57-årige funksjonstid operert på Dovrebanen Eier var Norsk jernbaneklubb.

I 2011 ble navnet til Postmuseet endret, og det heter nå Norges Postmuseum. Til St. Hans i jubileumsåret 2022 ble det åpnet en ny postgarasje med utstilling av Postens kjøretøyer.

Posten på skinner og kjøretøyene er her representert med to kort tegnet av den populære kunstneren Arild Midthun.

Postens 375-årsjubileum ble markert med frimerkeutgivelse på selve jubileumsdagen, 17. januar 2022, inkludert en del produkter, blant annet gullbrev.

MEDLEMSMØTET 19. NOVEMBER 2022

Det var 25 medlemmer til stede denne gang, hvorav noen riktig så langveisfarende. Det var Finn fra Australia og Finn fra Thailand og Jan fra Vardø, i tillegg til foredragsholderen som har postboksen sin i Lyngdal. Oslo-folket er jo også ute på farten, og Ivar Sundsbø kom rett fra Cape Town. Mer om det senere.

Kveldens hovedpost – også strømmet på Zoom.

Odd Arve Kvinnesland skulle snakke om skipspost i nord: «Mot en felles postekspedisjon for Nordlandsruten. Hovedvekt fra UPU og til 1898.»

Jeg har tidligere utførlig beskrevet utfordringene med å strøkke foredraget til medlemmer over hele verden pr Zoom, samtidig som det vises i vårt møtelokale Anton B, Asylet kafe i Oslo.

Denne gang kan vi heldigvis fortelle at det hele fungerte etter forutsetningene, og at det ble rapportert om 17 medlemmer på nett. En hjertelig takk til Forbundets representant, Øvind Westbø, for at han styrer med zoom-møtet.

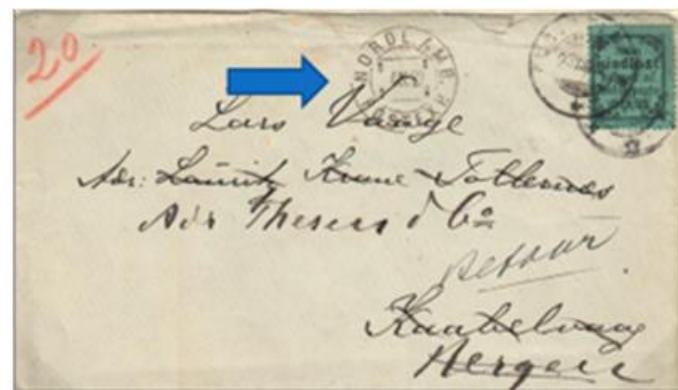
Trond introduserte foredraget kl. 13.40, og kort tid etter var Odd Arve i gang og kunne som sagt konstatere at alt fungerte som det skulle.

Leder av Norsk Skipsposthistorisk Forening er Jan Lauridsen, Selskapets nettredaktør, var (som nevnt) til stede i salen. Det gikk derfor greit å avtale at lysbildene skulle legges ut på vår hjemmeside. Derfor hopper jeg litt lett over det her.

Disposisjon

- Bakgrunnen for 1875, postekspedisjoner Etter UPU, 1875
- Rutene og rederiene
- Rederiene
- Postekspedisjonene og stemplene, et «virvar»
- Fra 1886: Mot «samkjøring» av stemplene
- Oppsummering
- Litt reklame 😊

Statusen i 1870 var at ruten Hammerfest – Hamburg var stamruten mellom sør og nord. I denne var det enningsstempler HMRFST / HMBRG med litra fra 1865. Deretter kom UPU med fransk tekst i noen stempler samt NORDLANDS AMB POSTEXP, 4 typer i to runder fra 1874, samt et virvar av andre stempler. Dette foregikk fram til en gradvis overgang til felles stempler fra 1898 på «langrutene» fra Bergen. Men sjekk selv foredraget når det blir lagt ut på «posthistorisk.no».

Odd Arve har gjennomgått materialet som foreligger i sitt arbeid med foredraget, og har kunnet konstatere at det ikke alltid er konsekvens i bruken av stempler på de samme strekningene. Vi forsto det slik at dette arbeidet har gjort at han har kunnet trekke noen nye konklusjoner.

1880

- Et nytt litra A, 23. august 1880, TL, pga skade på I stempelet litra A. (Posteksp. Solem, D/S Haakon Jarl)

To av de fire første stemplene med tekst: «Nordlands Postexp»

De viktigste kildene til foredraget:

- **Keilhau Wilhelm:** «Norges Eldste linjerederi» 1951
- **Danielsen Rolf/Vedeld Olav:** «Det Nordenfjeldske Dampskibsselskab» 1957
- **Stavseth Reidar:** «På Nordnorsk kjøll» 1956
- **Bakka Dag:** «Livslinje og Eventyrreise». Bergen 2017
- **Langangen Anders:** «Norges Poststempler med Dato 1877-1895» og «Norske Datostempler 1895-1911».
- **Danielsen Per E:** «Norsk Skipspoststempler» 1991
- «Postlugaren». Diverse utgaver, særtrykk nr. 8

Odd Arve kom med det gode rådet at de eldste rederi-beretningene var de beste. Tilskuddet som rederiene hadde til postførsel var viktig, men i nyere bøker er dette tonet ned.

Han avsluttet med reklame for Norsk Skipsposthistorisk Forening, og kontaktinformasjon for tilbakemeldinger og spørsmål.

I tillegg til Selskapets takk Fikk Odd Arve også et hurtigrutebrev av Trond.

Posthistorisk lapskaus

Vi startet umiddelbart etter foredraget, etter at drikkevarene var kjøpt i første etasje. Det var kø også av andre gjester, lokalet var fullt og kun sjefen sto i baren. Undertegnede kom opp med sitt sjåfør-øl som siste mann, og ble umiddelbart med på den første skålen – Selskapets – notert kl. 14.43. Deretter kom skålene i tur og orden, for vi måtte være ute av lokalet kl. 16. De fraværende kl. 14.48 og Posten, slik den engang var, kl. 14.53.

Medlemmenes 5-minutter

- Norge står sterkt internasjonalt, kunne **Ivar Sundsbø** konkludere! Det han ikke sa, men som jeg kan skrive, det er at hans egen innsats som en anerkjent og kunnskapsrik internasjonal dommer er med på å sørge for at samlingene fra Norge ikke kommer i skyggen av store land, men får sin rettmessige vurdering. Takk skal du ha, Ivar! Han kom rett fra Cape Town for et par dager siden. Der fikk Bjørn A. Schøyen stort gull, 97 poeng og var kandidat til Grand Prix International med samlingen: «First United Kingdom arial post 1911». Bjørn tapte i kampen om GP-prisen mot et tysk Preussen-eksponat, men fikk ærespris. Videre var det Finn Bjørke som fikk 92 poeng for «The Norwegian Prestamp cancellations», videre fikk Eigil Trondsen 91 poeng for «Norway registered mail to 1945», samme poengsum som Hallvard Slettebøys «Zeppelin – the Norway Connection». Eigil Trondsen «Cunard Line – the ships and the transatlantic mail» fikk 90p og gull. En annen gullvinner, fra utstillingens del to, var Eivind Lund; «Ecuador – the French influence» med 90 poeng. Det beste utstillingsresultatet i høst sett med norske øyne, var Terje Heskestad som stakk av med «Grand Prix D'Honneur», den gjeveste prisen. Forbundet kommenterer at det er veldig sjelden at et norsk eksponat tar førsteprisen ved internasjonale utstillinger, så dette er noe som blir lagt merke til. Eksponatets tittel: «Postal History of the Southern Coast of Norway from 1719 to GPU». Med andre ord har vi andre med en hjemstedsamling virkelig noe å strekke oss etter.
- **Tore Berg** hadde 2 utgaver av NK Postal III til salg, og de ble umiddelbart solgt. Han bemerket videre at foredragsholderen hadde gått for å nå et fly, men applauderte Odd Arve for innsatsen med «Postlugaren». Han hadde sørget for regelmessig utgivelse, i tillegg til særtrykkene, gjennom 20 år. Alle som har vært redaktør vet at slike blad gjør ikke seg selv, og Odd Arve har selv skrevet mang en side.
- Dette fikk **Per Erik Knudsen** til å etterlyse stoff til Budstikka, som skulle ut om et par uker. Det mangler en del sider, så det er bare å komme med små og store innlegg. **Trond** fulgte opp med en betraktning om prestasjonsangst. Selv folk med god kunnskap om sitt område kan kvie seg for å holde foredrag i «Løvens hule» - dvs på medlemsmøtene i Selskapet. Det samme kan gjelde stoff til «Budstikka». I vår broderforening i Sverige, SSPD, har de kanskje knekt koden. Der får de nye medlemmer til å fortelle om mitt «favorittobjekt» i sitt blad Posthistorisk notiser. Kanskje vi kan få til noe liknende? Alle har noe de kan skrive!
- **Arvid Løhre** hadde holdt foredrag i Lillestrøm historielag med tittel «Lillestrøm bys posthistorie fra 1854 og til i dag». I den anledning hadde han laget en folder med nøkkelopplysninger, og denne ble delt ut til de interesserte.

Spontanauksjon

Litt begrenset tid til spontanauksjonen, vi skulle denne gang være ute til kl. 16. Siste objekt ble klubbet 15.52, så vi rakk det omtrent så vidt.

Noen bedre objekter denne gang, og vi noterte at et av objektene med utrop kr. 40 gikk for kr. 500. Også andre objekter ble det skikkelig budkamp om.

Arvid / sekretær

Fra april 1942 ble det opprettet en luftfeltpostforbindelse på Østfronten, og det ble utgitt et spesielt tillatelsesmerke eller «LuPo»-merke. Merket skulle klebes i øvre høyre hjørne av konvolutten. Samtidig ble det innført bestemmelse om at alle LuPo- brev og -postkort skulle være påskrevet og understreket med rød fargeblyant Luftfeldpost, og slike brev skulle også ha påført et rødt diagonalt kors.

I september 1943 ble

Luftfeldpostdienst Nordskandinavien opprettet for post til og fra de tyske troppene i Nord-Norge og Nord-Finland. Etter 1.6.1943 fikk soldatene utlevert 8 merker. «Portoen» var fra da av 1 merke på postkort og foldebrev, og 2 merker på brev. Luftfeltposten gikk for det meste med de sivile Lufthansa-rutene. Det var tillat å sende private postkort og brev inntil 10g så vel som tjenestestendinger inntil 20g. Kapasiteten på luftpost-rutene økte stadig, og dette ført til at det kunne sendes flere og tyngre brev. Som teksten i dette foldebrev fra 16.11.1944 viser fikk avsender, som var løytnant, 16 LuPo- merker for november måned, og han vedlegger ett til sin bestemor og forteller at hun for dette kan sende en 100g pakke til han, «men du trenger ikke sende meg sigarer, for det er jeg forsynt med».

Teksten i brevet oversatt til norsk:

Avsender: Løytnant Heinz Wendeling, Fpo# 15919

Til: Fru Anna Besenfelder,
König Wilhelmstraße 30, Ulm an der Donau

Narvik, den 16. november 44.

Kjære bestemor!

På din bursdag i dag tenker jeg spesielt på deg og ønsker deg alt vel! Vi er fortsatt ikke kommet videre, men jeg tror at vi nå blir her kun få dager. I går fikk jeg 16 luftpostfrimerker for måneden november og jeg kan derfor skrive til deg via luftpost. Med det vedlagte postfrimerket kan du sende meg én 100 gr. pakke, men helst når jeg først har mitt endelige feltpostnummer.

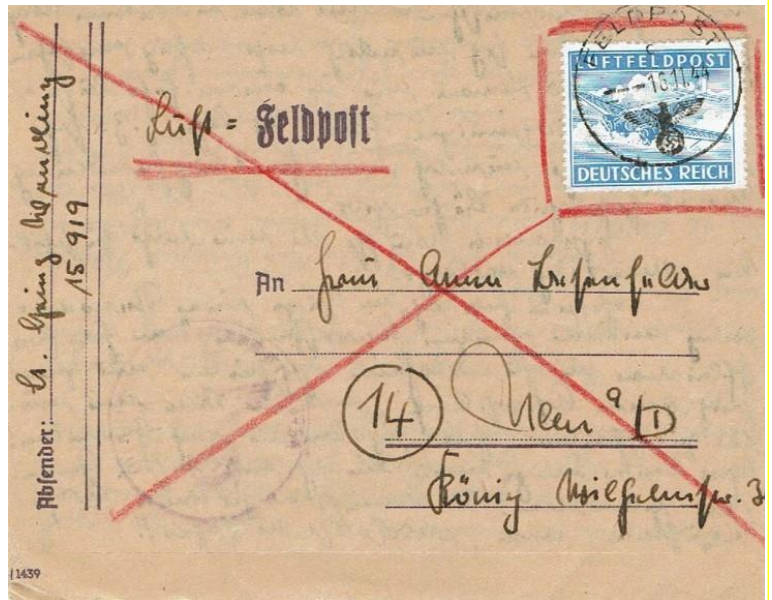
I går morges dusjet vi i avlusningsenheten og fikk vasket oss ordentlig igjen. Med det iskalde vannet kan man egentlig ikke vaske seg ordentlig. I går kveld så vi en morsom, men idiotisk film. For tiden leser jeg mye. Her finnes nemlig en front-bokhandel som har gode bøker. Du trenger ikke sende meg sigarer, det er jeg forsynt med.

«I forbindelse med gjennomgang av min korrespondanse» har jeg i går skrevet et luftpostbrev til frøken Eva Pfeleiderer og med det ønske at hun skriver tilbake til meg. Ikke sant, jeg kommer på rare tanker! Bare på grunn av kjedsomheten kom jeg på denne tanken. Du kan jo fortelle det til A. B., nei du skal heller si det!!

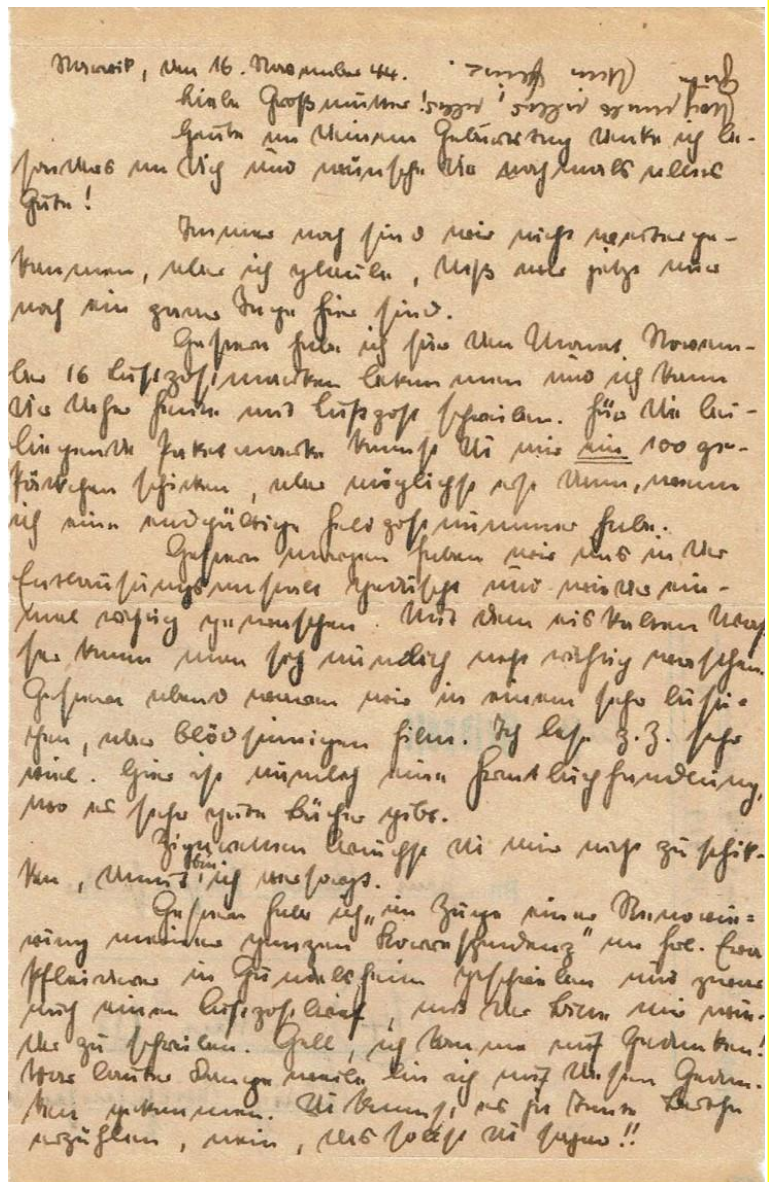
Igjen alt, alt vel, din Heinz.

Kilder:

- Erik Lørdahl: Tyske militære avdelinger og feltpostnumre tilknyttet Norge 1940-1945 (versjon 2-2011).
- Bjørn Mugerud/Erik Lørdahl: Tyske militære avdelinger og feltpostnumre tilknyttet Norge 1940-1945. Tillegg og oppdateringer. (Utgave 3-2022).

(Feldpost#15919 =Feldpostleitstelle 527. 20.Geb.Arme. Narvik)

Stor takk til Georg Becher som har transkribert og oversatt brevet.

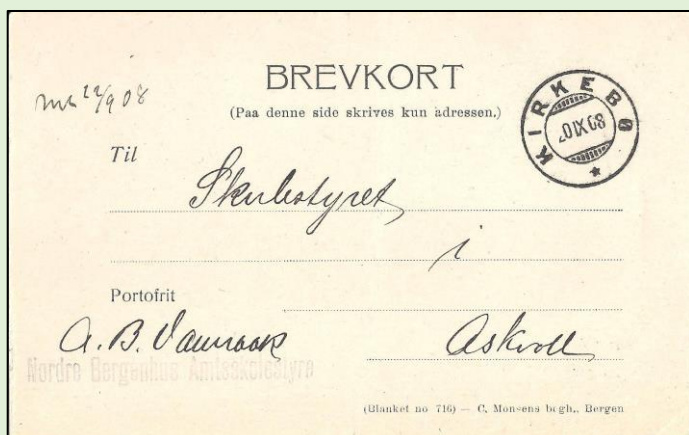
I **Budstikka nr. 1/2020** hadde jeg en artikkel om portofrie korrespondansekort som var trykt hos E. Sem i Fredrikshald. Innledningsvis ble det regnet opp hvilke øvrige leverandører jeg kjente til, nemlig F. Beyer, J.M. Stenersen, Halvorsen & Larsen og C. Monsen. Satte man Sem inn mellom Beyer og Stenersen, ville rekkefølgen antagelig svare til de tider de ulike aktørene var aktive som leverandører. Ved nøye lesing kan man ane et lite forbehold p.g.a. pausen i stempeldatoene på Sems kort.

Nå har jeg fått hånd om et korrespondansekort som viser at rekken må modifieres, idet C. Monsen, som var kjent for å ha levert et kort som var brukt i 1924, se fig. 1, også hadde vært aktiv i 1908 eller tidligere, se fig. 2. Fordi Monsens bunntekst på sistnevnte er noe svakelig, gjengis et forstørret utsnitt i fig. 3. Baksiden har en stensilert, håndskrevet tekst som er nærmest uleselig.

varte i denne omgang, er helt umulig å mene noe om, basert på mitt begrensede materiale. Vi kan i alle fall se på noen kjennetegn hos de to leverandørene.

Sems Blanket 201 hadde tre versjoner av **Brev-kort**, men fikk til slutt fjernet bindestreken før Monsen tok over med **BREVKORT**. Blanketten hadde nederst til høyre på kortet Sems "logo", om vi kan bruke det ordet, gjerne slik: "Blanket No. 201. E. Sem, Fr.hald.". Monsens kort av 1908 har, i likhet med Sems, en "logo" nederst til høyre. Sem flyttet senere "logoen" opp i venstre hjørne og formulerte den slik: "Nr. 201 (ny linje) Forlagt av E. Sem, Fr.hald". Monsens kort av 1924 har "logoen" øverst i venstre hjørne, som Sems. Det kan se ut til at Monsen syntes at Sems metode var egnet til etterfølgelse på disse feltene. Som fig. 1 viser, er dette kortet Portofritt og samsvarer altså med rettskrivningen fra 1917, mens alle øvrige portofrie korrespondansekort som jeg kjenner til, nøyer seg med én t. Pussig nok hadde Monsen ikke fått med seg at **aa** nå skulle erstattes med **å**.

Sems Blanket No. 202, dobbeltkortet, med "logo" nede til høyre, er kjent stemplet i 1909, og Blanket No. 201 så sent som 1914, men sistnevnte er et frankert eksemplar, privatbrukt til bestilling av øl hos Ringnes. Disse er høyst trolig overliggere, og jeg ser det - inntil det foreligger grunnlag for en annen oppfatning - slik at alle med Blanket No. 201 nede til høyre ble trykt i tiden før Monsen fikk kontrakt, og at alle med Nr. 201 oppe til venstre kom i Sems neste periode. Det første jeg kjenner til fra denne perioden, er stemplet i 1916. Hvorvidt Sems pause varte så lenge, og om det var Monsen som fylte hele pausen, eller om også andre var inne i bildet, er for meg helt uklart.

(Blanket no 716) — C. Monsens bogh., Bergen

Nå må vi få se flere portofrie korrespondansekort!

Det kjedelige med portofrie korrespondansekort er at de ikke har noen form for datering av trykningstid. Berettigede brukere bestilte naturligvis en bunke som trolig kunne passe for overskuelig fremtid, fra leverandøren som hadde kortene i forlag. Da kunne en bruker bli sittende med noen få kort fra ett forlag lenge etter at et annet forlag hadde overtatt kontrakten med Staten, og de ulike kortene kunne da gå om hverandre i brukstid. Nå ser vi altså at kortet i fig. 2 er stemplet 20 IX 08. Et Sem-kort jeg har, er stemplet bare noen uker tidligere, og et annet jeg kjenner til, et par uker senere.

Det er nå all grunn til å tro at Sem ikke hadde kontrakt i en ubrutt linje, slik jeg forestilte meg, ettersom Monsen kom på banen senest i 1908. Det tidligste jeg har fra Sem, er nå ett som er postgått i 1903, fig. 4; et kort anskaffet etter artikkelen i 2020. **Brev-kort** har her en markert annen utforming enn de senere versjonene. Jeg mener fortsatt at Sem var aktiv i flere år deretter før Monsens innhopp. Fra når og hvor lenge Monsens kontrakt

Redaktørens private spaltefyll:

Jeg legger sjelden skjul på at jeg har levd et liv i bokbransjen. Jeg har besøkt ganske mange bokhandlere i inn- og utland. I studieøyemed og senere med salgshensikt, nå til dags bare for moro skyld. Også de to firmaene C. Monsen og E. Sem. I min ungdom lå **C. Monsen Bok-, Papir- & Skrivemateriellhandel** på Torvet i Bergen. Ganske sentralt i byen Firmaet etablert i 1899 av Christen Martin Monsen. **E. Sem** var startet av Edvard Sem i 1881, lå også sentralt i Storgaten i Halden. Edvard Sem tok i 1888 initiativ til og var første formann i Norsk Provins-Bokhandler-Forening. Motvekt mot Christiania. Min far var den siste.

Det kom et fly lavt innover det flate landskapet i Skarabergs län natten til 29. august 1944. Over Vänern lå skyene lavt og regnet ga dårlig sikt. Like over midnatt traff flyet åsryggen Kinnekulle.

Flyet var den norske Lodestar G-AGIH, et kurerfly på vei fra Stockholm til Leuchars. Det hadde gått opp fra Bromma kl. 21:01, men returnert kl. 22:47. Før avgang ble det registrert feil på radioanlegget, noe som måtte rettes opp før avgang. De norske kurerflyene fløy i 1944 over Norge og Nordsjøen for å unngå tyske jagerfly over Skagerak. På høyde med Sognefjorden ble kursen satt rett vestover. De nær to timene før flyet var tilbake til Stockholm var en indikasjon på at det kan ha vært et stykke inn over Norge før det gjorde vendereis. Det var kraftig tordenvær lokalt, noe som kan ha ført til at flyet fikk skadet radioanlegget. Alternativt kunne feilen før avgang ha utviklet seg. Været umuliggjorde landing på Bromma, og flyets identitet kunne ikke fastslås da det ikke sendte radiosignaler. Flyplasstårnet sendte derfor med signalpistol fire røde skudd, en «blindordre» om kurs mot Torslanda. Overlevende passasjerer kunne bekrefte at de hadde sett signalskudd gjennom sprekker i blendingen for vinduene. Flyet fulgte så, ifølge observasjoner på bakken, den vanlige flyruten mot Göteborg. På grunn av værforholdene som gjorde det vanskelig å orientere seg (skyene lå helt ned til 300 m.), må det ved Vänern ha kommet for langt mot øst og gått på toppen av den 306 meter høye Kinnekulle. Denne beskrivelsen baseres på den offisielle svenske rapporten om ulykken datert 3. oktober 1944.

Kinnekulles åskam stikker opp i det flate landskapet.

Kilde: Erling Bakken

Lodestar'en pløyde en 200 meter lang gate i skogen før den stoppet nær det store utsiktstårnet på Kinnekulle. Langs gaten lå det knekte trær. Vraket kom i brann. Av de 15 om bord mistet 11 livet. En av de omkomne var en kvinne.

Utsiktstårnet på Kinnekulle som flyet havarerte ved.

Under krigen kom et stort antall norske flyktninger over til Sverige. Den norske eksilregjeringen i London hadde behov for forsterkninger til utefronten, men det var ikke flykapasitet for overføringer. I mai 1941 lyktes det regjeringen å få kjøpt to Lockheed Lodestars i USA. De ble registrert i Storbritannia, men de britiske myndighetene ga ikke tillatelse for et norsk «flyselskap» å opererte ut fra deres område. Etter forhandlinger ble det oppnådd enighet om at flyene kunne gjøre tjeneste under BOAC's emblem og farger. Fra 18. august 1941 ble flyene satt inn mellom Leuchars og

Stockholm administrert av britene. Men fra 16. oktober 1943 overtok de norske myndighetene hele ansvaret med norske fly- og bakke-mannskaper, selv om de fortsatt fløy under BOAC's flagg. Det ble levert til sammen 12 Lodestars til det norske flyvåpenet, og «Norske BOAC» fløy totalt 3.309 nordmenn over til Skottland under krigen. Fem Lodestars gikk tapt. Havariet ved Kinnekulle var det tredje med mannskap og passasjerer. Hele mannskapet omkom ved Kinnekulle: Løytnant *Alf Kristian Hiorth* hadde før krigen vært ansatt i Widerøe og fløyet postruter i Nord-Norge. Ved ulykken var han den som hadde fløyet flest turer på Stockholmsruten; 82 turer.

Løytnant *Lars Larsen Bergo* var hallingdøl og seilflypioner. Han hadde bygd det første godkjente glideflyet i Norge i 1932, og virket som seilflyinstruktør. Han tok utdanning som flyger ved Widerøes flyskole. Som ettersøkt for illegalt arbeide flyktet han til Sverige og Canada. Han hadde vært annenfører på et Hudson-fly som i juni 1942 foretok en vellykket nødlanding ved Smögen. Fenrik *Sven Brun Moe* flyktet til England i en motorbåt november 1941. Etter utdanning ved Little Norway som radiotelegrafist, gjorde han tjeneste ved en rekke tokter med kurerfly.

Lockheed Lodestar fra det amerikanske flyvåpenet.

Leuchars-ruten var postførende begge veier. Ved vraket av Lodestar'en lå det spredd post, til dels sterkt brannskadet. En av redningsmannskapet samlet opp brevene, som hun puttet i en sekk. Sterkt skadete brev ble av Stockholm postkontor returnert til avsender med påsatt etikett: «Åter til avsändaren. Försändelsen har skadats under befordran med ett flygplan, som natten till den 29 augusti 1944 förolyckats på svensk område. Postkontoret Stockholm 1 avg. utr.» De skadete forsendelsene ble returnert i en gjennomiktig ytre konvolutt påtrykt «Inneliggande försändelse har inngått hit i skadad skikt». Den ytre konvolutten er stemplet Stockholm 1.9.44 Avg. Utr. A.

Skadet brev fra Kinnekulle med postens etikett og ytre konvolutt

Et mindre antall brev i lesbar stand ble sendt til mottager med et senere fly og stemplet: «*Damaged through an airplane accident in course of conveyance*». Brevene ble stemplet på baksiden: Stockholm 1.9.44 Avg. Utr. A.

Uskadet brev sendt til New York og sensurert etter ankomst

Havariet ble dekket i svenske aviser, som fortalte om naboer som hadde kommet til ulykkesstedet og hjulpet sårede ved det brennende flyvraket inntil ankomst av ambulanser fra Lidköping. En 12-år gammel gutt hadde holdt en av de sterkt skadede i hånden til ambulanse kom.

I Lidköpings-Tidningen onsdag 30. august ble hele forsiden viet ulykken og overskriften var: «Flygolycka på Kinnekulle; 11 dödade. Kurirplan med 15 personer störtade på Högkullen natten til tisdagen. De ombordvarande, däribland en ung kvinna, vora samtliga norska medborgare». Fotografier viste vraket av flyet.

Basert på svenske aviser trykket Norsk Tidend i London på første-siden lørdag 2. september en tilsvarende reportasje. Hverken i svenske eller britiske aviser ble det skrevet annet enn at det var et britisk fly. En uke senere, lørdag 9. september, refererte Norsk Tidend fra bisettelsen i Lidköping som ble forrettet av den norske pastoren Eirik Guldvog. I en fullsatt kirke ble det ved de 11 kistene innhyllet i norske flagg lagt ned kranser, blant annet fra Kong Haakon. Bisettelsen ble avsluttet med «Ja, vi elsker» og «Våren» av Grieg-I samme utgave av avisen var det en nekrolog over andrepiloten Lars Bergo.

Den første det stedlige redningsmannskapet fant, da de kom fram til flyvraket, var en død kvinne. Ved siden av henne lå en sort studentlue. Det var den 23 år gamle *Inger Kristina Hernæs* fra Skarnes i Sør-Odal. Etter artium ble hun ansatt i Statistisk Sentralbyrå og bosatte seg i Vestre Aker. Under okkupasjonen deltok hun i den illegale organisasjonen på stedet, distribuerte illegale aviser og måtte flykte til Sverige i mars 1944. I oktober 1942 var det blitt innført dødsstraff for utgivelse av illegale aviser, og etter lang tids sporing slo Gestapo 2. februar 1944 til mot de fleste større illegale avisene i

Osloområdet. I dagene som fulgte, ble stadig flere sentrale personer fengslet. 212 norske kvinner og menn ga under krigen sitt liv for det frie ord.

Inger Hernæs unnslopp det store pressekraket og i Stockholm ble hun ansatt ved den norske legasjonen, hvorfra hun i august 1944 ble beordret til tjeneste ved utenriksdepartementet i London. Der ventet hun også å treffe igjen sin forlovede som var blitt utdannet som flyger ved Little Norway.'

Inger Kristina Hernæs

På årsdagen for havariet ble det i Vestre Aker kirke holdt en minnehøytidelighet og urnenedsettelse for Inger Hernæs. I sin preken sa Eirik Guldvog, som hadde vært prest for de norske flyktningene i Sverige: «*Hun var et symbol på det frie Norge, og hennes åpne, varme sinn skaffet henne selv og Norge mange venner blant svenskene.*»

Minnesmerket på Kinnekulle.

Kilde :Erling Bakken.

På havaristedet ble det i 1945 reist et minnesmerke. 11 steinplater symboliserer de omkomne, og fire trinn de overlevende. På bautaen står navnene til de omkomne.

På 48-års dagen for havariet, 29. august 1992, møttes tre overlevende, pårørende til de omkomne og redningsmannskap til minnemarkering på Kinnekulle. Det ble et sterkt møte.

Fra første side av Norsk Tidend 2. september 1944.

Kilder:

- Aftenposten 30.august 1945
- Svein Andreassen: «Postveier under krigen (Del X), NFT nr.5/85
- Odd Arnesen: «Norge på frie vinger», Forlagshuset (1945).
- Erling Bakken: «Dramaet på Kinnekulle», Blogg 2018
- Glåmdalen 26. mai 1985
- Lidköpings-Tidningen 30. august 1944
- Norsk Tidend 2. og 9. september 1944
- Vera Henriksen: «Luftforsvarets historie», Bind 2 (1996)
- VG 30. august 1992
- Våre Falne, andre og tredje bok
- Vårt Blad, fem artikler 1992
- Takk til Inger Eggan Uvsløkk
- Takk til Bjørn Hernæs

Elve nordmenn drept ved fly-ulykke i Sverige

Et kurerfly på veg til England styrtet ned
Fire av de ombordværende ble reddet

(NTB fra Stockholm, 29. august) TT melder at et engelsk kurerfly som startet ved midnattstider fra Bromma flyplass styrtet ned kl. 0.30 ved Vännern. Flyet hadde tre manns besetning og 12 passasjerer. Da flyet styrtet ployet det en lang gate i skogen. 11 personer er drept og 4 personer er brakt til lasarett.

I en senere melding heter det at flyet ble fullstendig knust ved nedslaget og trærne i nedslagsfeltet ble hnekket som fyrstikker. Hjemmeværn og personer i omegnen kom straks til stede og trakk fram sårete og omkomne fra flyvraket. 5 av de sårete ble brakt til lasarett i Linköping, hvor en senere døde. Flyet var av typen Lockheed og tilhørte British Overseas Airway Corporation. Samtlige ombordværende var nordmenn og en av passasjerne var en kvinne.

Den britiske og den norske legasjon har sendt representanter til ulykkes-plassen. Det lokale politi og luftfartsmyndighetene driver med etterforskninger for å oppspore årsaken til ulykken. Det vil ikke bli offentliggjort noen liste over navnene på de omkomne av hensyn til de pårørende i Norge.

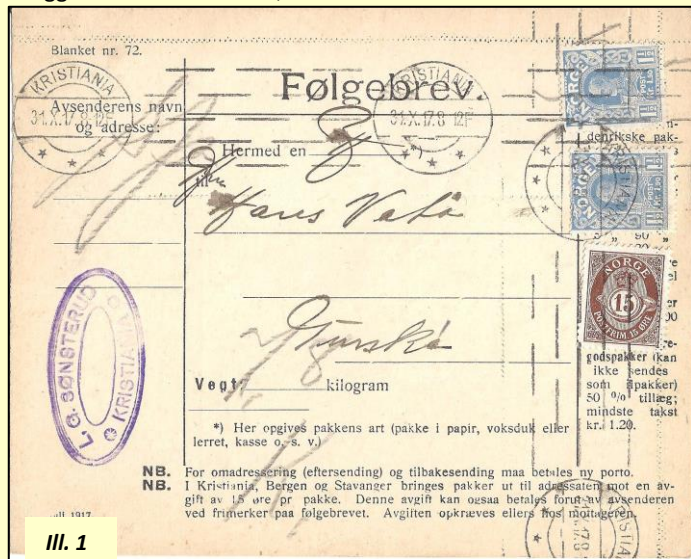
gård i nærheten hvor man hadde lokaltelefon og gjennom denne ble politifolk i Engerby varslet og de satte igang med å tilkalle ambulanser fra lasarettet i Linköping og fra Skaraborgs flyflotilje.

Strålende redningsarbeid organisert av en frue

En politimann i Engerby uttaler til Aftenbladet at fru Johansson har vist en enestående rådsnarhet. Hvis ikke hun hadde vært så klar i hodet og vært i besittelse av en slik sans

De to begrepene i overskriften har noe til felles, nemlig pakkepost som ikke egner seg til vanlig håndtering og samsending med vanlig pakkepost. Sperregods omfattet også pakker som var større enn visse mål, men dette fulgte ikke med over til særpakkeordningen som Posten opprettet 1.1.1924 samtidig som sperregodsordningen ble nedlagt. I stedet ble regler om mål ivarettatt av nye takstgrupper. Denne fremstillingen kommer ikke til å gjøre grundig rede for alle reglene og detaljene; det har brødrene Aune gjort i sin bok "Norske innenrikske portotakster & gebyrer 1877-1995". Det jeg ønsker å gjøre, er å bruke noen av mine egne følgebrev til å illustrere mange av de aktuelle reglene, samt gjøre noen innsnitt av regler jeg ikke kan illustrere.

Sperregods ble innført i 1906. I fig. 1 vises et følgebrev med blyant-påskrift Sp, postgått i 1917. På den tiden var problemstillingen temmelig enkel - først sjekke om det er sperregods eller ikke (dette kunne det riktignok være noe plunder med), og hvis det er sperregods, så legger man 50 % til vanlig pakkeporto for angjeldende vektklasse. Her var vekten 7,8 kg, som for en vanlig pakke kostet kr 2,10 (90 øre for 5 kg og 120 øre for de neste 3 kg). Med tillegg av 50 % blir det kr 3,15.

III. 1

III. 2

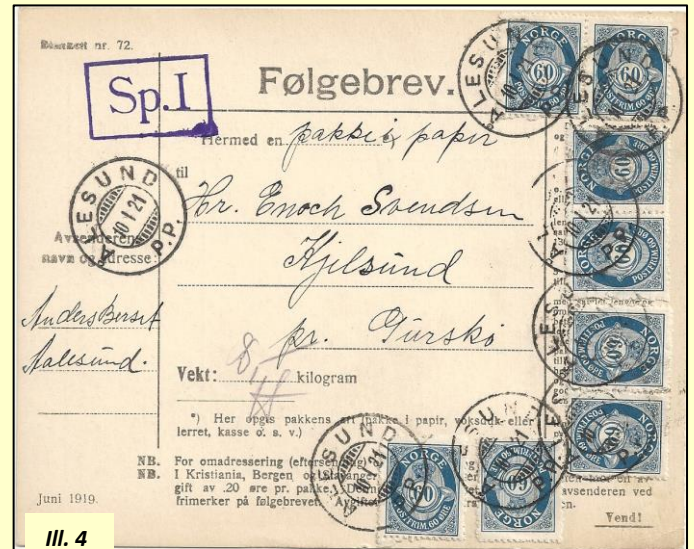
For sperregodspakker med samlet lengde og omkrets	
I 110—140 cm.	25%
II 140—170 " "	50%
III 170—220 " "	100%

tillegg til den almindelige porto. — Minste takst henholdsvis kr. 1.40, 2.60 og kr. 4.80. Sperregodspakker kan ikke sendes som II-pakker. Herfra undtas dog pakker som på grunn av sin størrelse takseres som sperregods I og II, når vekten ikke overskrider 5 kg. Høieste samlede lengde og omkrets for pakker er 220 cm. Alle takster rundes av opad til nærmeste med 10 delelige tall.

Sperregods p.g.a. mål - den gangen var der en liste med tre måter å måle på, med ulike grenser nedad. Dette varierte i løpet av årene med sperregods, mens betingelsene for pakker som ikke egnet seg til samsending med andre pakker, stort sett var de samme hele tiden. I 1918 ble det vedtatt at dersom målene på sperregodspakker oversteg en viss grense, skulle portotillegget være 100 %. Under denne grensen var tillegget fortsatt 50 %.

Fra 10. august 1922 ble sperregodspakkene delt inn i tre grupper, basert på hvilke mål pakkens lengde og omkrets utgjorde samlet. Hensikten var åpenbart diversifisering av portotillegget. Utsnittet i fig. 2 viser de tre gruppene samt tillegget og minste-takst for hver av disse. Utsnittet er tilfeldigvis fra et følgebrev for en pakke i gruppe I. Cirkulære nr. 62-1920 har en notis vedrørende pakking og forsendelse av sperregods pakker, samt om stempler for markering av de enkelte sperre-

godsgrupper. Sistnevnte avsnitt gjengis i fig. 3. Avtrykk av slike stempler er ikke så vanlige. I fig. 4 vises Sp. I på følgebrev. Utsnitt med Sp. II følger i fig. 5. Dessverre er mitt avtrykk av Sp. III så blekt at det ikke egner seg for gjengivelse.

III. 4

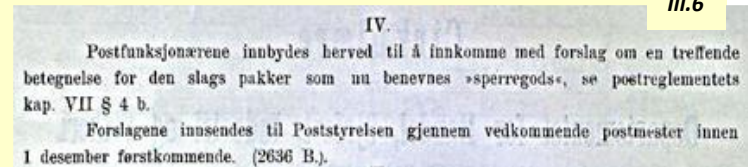
III. 5

På denne tid hadde nok Posten allerede en tid vært lei av uttrykket "sperregods". Noe vakkert navn var det jo ikke. Jeg kan huske at når jeg støtte på dette ordet før jeg begynte med pakkepost, syntes jeg det låt

litt ubehagelig. Dette endret seg for min del. Det jeg vil frem til, er at i Cirkulære nr. 54-1919 inviterte Postvesenet sine funksjo-nærer til å fremme forslag om "en treffende betegnelse" som, underforstått, kunne være egnet til å erstatte "sperregods". Se fig. 6. Noe mer om hvilke forslag som innkom, har jeg ikke sett.

III. 6

I Cirkulære nr. 41-1923 ble det kunngjort at et nytt reglement for innenrikske postpakker skulle gjelde fra 1.1.1924. Av særlig interesse for nærværende artikkel er at alle pakker som reglementet omfattet, skulle inndeles i fire takstgrupper, der gruppene II, III og IV henholdsvis skulle gjelde for innholdet av tidligere sperregodsgrupper I, II og III, mens gruppe I var for det som tidligere hadde vært "øvrige" pakker. Benevnelsen "sperregods" skulle erstattes av "særpakke". Som nevnt innledningsvis, skulle særpakke nå være benevnelsen på bare den type pakker som under sperregods hadde vært gitt særlig hensyn p.g.a. sin skjørhet eller av andre grunner. Begrepet "øvrige" pakker var tydeligvis blitt omdefinert slik at det omfattet også pakker som tidligere var sperregods p.g.a. størrelse, og disse skulle nå henvises til den takstgruppe som målene tilsa.

2. Der er hos Postintendanten anledning for poststedene til å bestille sperregods (Sp. I, Sp. II, Sp. III) til bruk for stempeling av følgebrev, tilhørende pakke takseres som sperregods. (3465 B).

III. 3

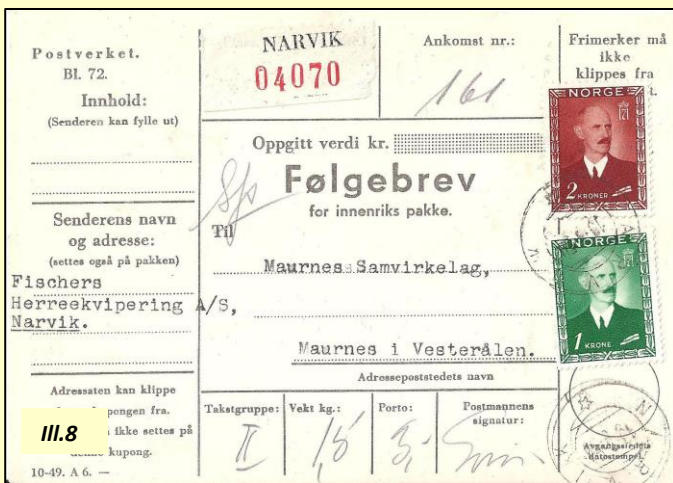
Særpakker skulle plasseres i gruppe III, om ikke størrelsen tilsa gruppe IV. Følgeseddelen i fig. 7 er derfor påtegnet Sp. oppe og III nede.

følgebrev til Sverige i juli 1923. Et annet, som aldri har hatt romertall, og som står på et følgebrev til Sverige i 1925, vises i fig. 10.

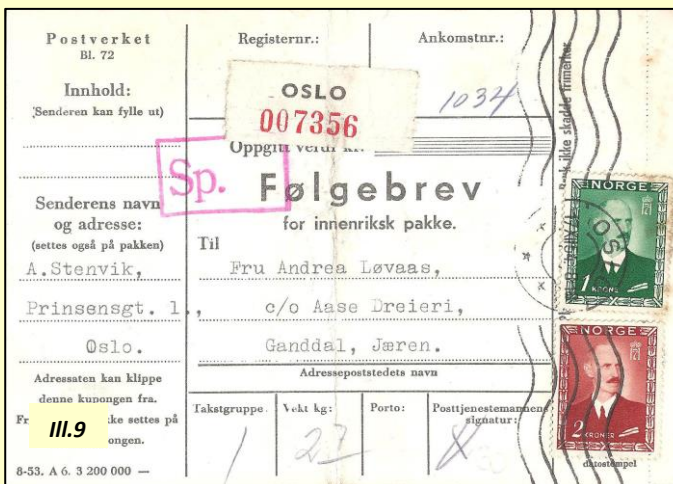
Fjorten år senere ble takstgruppe IV fjernet, og særpakker skulle da plasseres i gruppe II, om ikke størrelsen tilsa gruppe III. Et følgebrev fra 1950 kan illustrere dette, se fig. 8.

Uten at jeg har noe annet belegg for det, antyder jeg at sperregods til utlandet ikke var inndelt i takstgrupper. Går vi tilbake i tid så langt som til 1914, finner vi en kuriøst Sp, som er utklippet av ett eller annet og limt på følgeseddelen, også dette til Sverige. Se fig. 12. Jeg har faktisk sett et maken, men har dessverre ingen detaljer fra det.

Neste endring kom i 1952 som følge av at antall takstgrupper ble redusert til to. Da ble ordningen for særpakker at det skulle legges 50 % til takstene i gruppe I, om de ikke p.g.a. størrelse hørte inn under gruppe II, og i siste fall uten tillegg. Dette passer for følgebrevet fra 1954 i fig. 9. Dette har også et Sp-stempel, som jeg ellers ikke har sett på følgebrev etter 1920-tallet. Det har nok vært plass til et romertall i den ruten. En egen omtale av Sp-stempler uten romertall er her på sin plass.

I Sirkulære nr. 24/1955 ble det kunngjort at særpakker og "øvrige" pakker skulle deles inn i hver sine tre takstgrupper, slik at de hver for seg fikk egne takster. Dette skulle gjelde f.o.m. 1956. Hva begrepet særpakker skulle omfatte, ble nå ytterligere innskrenket m.h.t. omfangsrike pakker. Til disse reglene har jeg dessverre ingen illustrasjon, og heller ikke til endringen tre år senere, da egne takstgrupper for særpakker ble opphevet, og man gikk tilbake til et tillegg på 50 %, nå i alle tre takstgrupper.

Ved omlegging fra sperregods til særpakker skjedde det trolig at Sp-stemplerne fikk fjernet romertallet og ble sendt ut som utsnittet i fig. 10. Litt rester av romertallet ser vi jo. Det må nevnes at dette stempelet mistet romertallet i god tid før 1924, da det sitter på et

I 1968 ble alle særpakker henvist til takstgruppe II uten tillegg. Adressekortet i fig. 13, postgått i januar 1989, følger denne regelen. Det varte til 1993, da Posten sluttet med takstgrupper. Mens porto for "øvrige" pakker nå ble beregnet med eller uten volumtillegg, ble det for særpakkene krevd et fast særpakketillegg. Hvordan situasjonen deretter og frem til i dag har vært, orker jeg ikke tenke på.

Kilder: - Diverse av Postens sirkulærer
 - E.J. Aune og K. Aune: Norske innenrikske portotakster & gebyrer 1877-1995.
 - Egen samling.

LILLE ELVEDALEN poståpneri ble opprettet ved Kgl.res. 29.8.1863 med virksomhet fra 1.10.1863.

De fikk ikke tildelt datostempel av 1-rings type med stenskriftbokstaver før i 1875. I perioden frem til det ble forsendelser håndannullert, og det foreligger ganske mange brev fra Lille Elvedalen i denne perioden. Har laget en kopi av de jeg har funnet og lagt dem inn i en oversikt. La også inn navn på poståpner med dato for når vedkommende tiltrådte. Sorterte så denne oversikten på dato, og fikk følgende resultat:

Annulert dato	Frimerke	Porto	Annulering	Bilde
1863_10_01	Poståpner Hytteskriver Fritz Aas			
1863_11_02	NK 4	4 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1864_11_10	Etterbetalt	5 sk		
1865_02_09	NK 8	4 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1865_03_02	NK 8	4 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1865_03_16	NK 8	4 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1865_04_26	NK 8	4 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1866_01_19	NK 8	4 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1867_02_06	NK 8	4 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1867_09_11	NK 8	4 sk	Håndannullert med blekk-kryss	

1868_05_01		Poståpner Stasjonsholder Anders Eriksen Gjelten		
1869_05_19	NK 8(2)	8 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1869_08_25	NK 8	4 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1870_02_12_	NK14	4 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1872_02_19	NK8 og 13	7 sk	Annullert Thronhjelm 9.2.72	
1872_11_15		Poståpner Gårdmann Simen Larsen Steien		
1873_02_01	NK18(2)	6 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1873_07_19	NK 18	3 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1873_08_13	NK18	3 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1873_09_03	NK14	4 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1873_10_22	NK17	3 sk	Håndannullert med blekk-kryss	

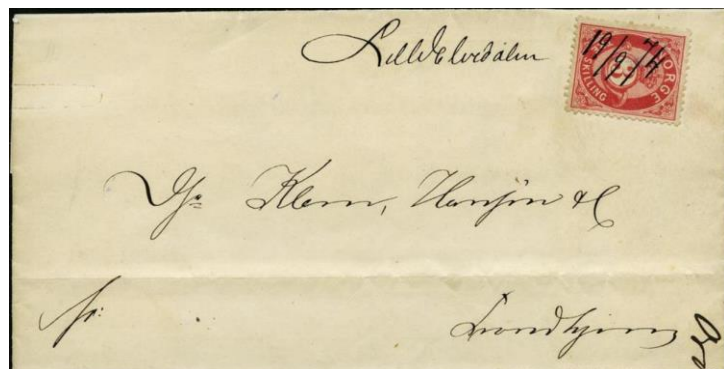
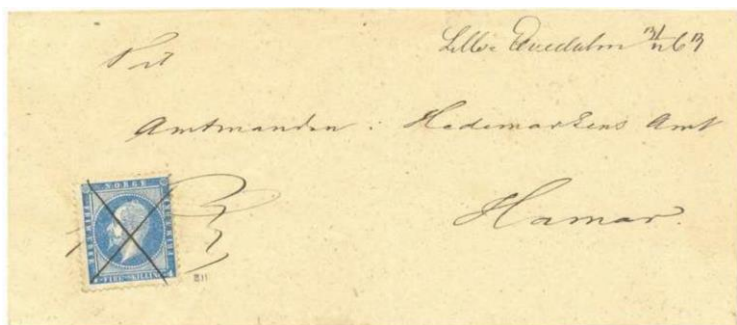
1873_12_17	NK18(2)	6 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1874_09_08	NK18	3 sk	Håndannullert med blekk-kryss	
1874_09_19	NK18b	3 sk	Annullert med dato på merket	
1875_11_29	Nytt stempel sendt ut			
1877_10_17	Poståpner Stasjonsmester E Thorsen			
1879_01_01	Poståpner Bernhard Steien			
1883_10_01	Poståpner Stasjonsmester Engbret Thorsen			
1888_07_01	Poståpner Stasjonsmester Severin Aarøe			

Dette er de jeg har funnet, og det finnes helt sikkert vesentlig flere.

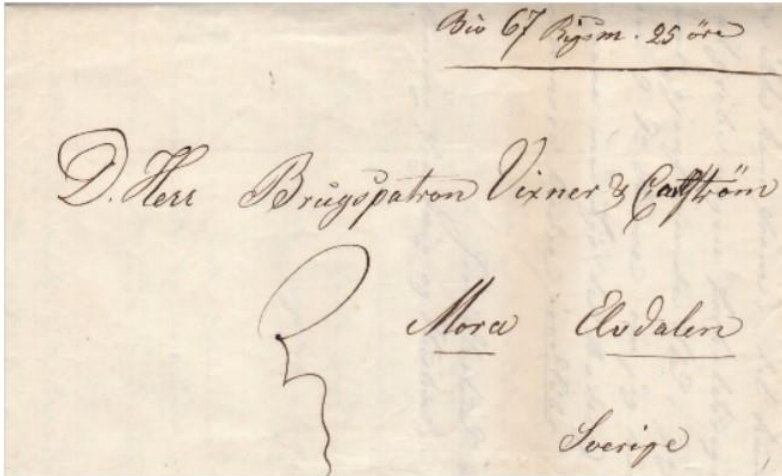
Men ut fra dette er det forholdsvis lett å se hvilken poståpner, som har hvilken håndskrift, og det er så langt ikke påvist noen avvikende håndskrifter i hver poståpner sin periode. Videre har jeg heller ikke funnet noen håndannulleringer etter at poståpneriet fikk stempel. Om du har andre eksempler, send meg gjerne et skan.

For ordens skyld: poståpneriet endret sitt navn til **ALVDAL** 1.1.1919.

Her er fire eksempler på brev med håndannulleringer og håndskrevet stedsnavn.

Kan et privat befordret bancobrev fra Sætre i Trysil til Mora i Sverige ansees som et posthistorisk objekt?

Bancobrevet er datert Sætre i Trysil 26. Oktober 1870. Av fremsiden fremgår at det er innlagt 67 riksmark og 25 øre. Av innholdet fremgår også at dette er oppgjør for en utstrakt handel mellom Brugspatron Vixner & Carlstrøm i Mora og avsender O. Th. Sæthre.

Det var ingen postrute mellom Trysil og Mora i Sverige på den tiden. Så skulle brevet gått med ordinær post, ville en naturlig rute være:

1. Bipostruten fra Trysil til Elverum, som gikk 2 dager i uken.
2. Med tog fra Elverum til Hamar, som befordret post daglig fra 23.6.1862.
3. Med postførende båt sørover på Mjøsa til Eidsvold
4. Så videre med hovedbanen til Christiania.
5. Med Kongsvingerbanen til Sverige, som befordret post fra 4.11.1865
6. Hvordan det videre ville bli befordret i Sverige vet jeg ingenting om, dessverre.

Uansett en lang og tidkrevende reise for brevet. Ut fra innholdet ser det ut til at det har vært utstrakt handel dem i mellom, så jeg antar de hadde sin egen transport, både av varene de handlet med, brev, betalinger og annet.

«Google maps» til fots, men de brukte nok hest og vogn. Det er et alternativ som ikke finnes i «Google maps», naturlig nok. Med sykkel anslo google 8 timers tur. Altså i hvert fall en god dags reise med hest og vogn.

Så tilbake til spørsmålet:

"Kan et privat befordret bancobrev fra Sætre i Trysil til Mora i Sverige ansees som et posthistorisk objekt? "

Min mening er **JA**, i noen tilfelle kan det det, for å vise at det var hensiktsmessig å befordre privat, når posten sine post-ruter gjorde befordring av varer og post uforholdsmessig lang og kostbar. Selve brevet ville ikke vært spesielt kostbar grunnet reiseruten, men når det allikevel ble befordret varer og gods privat, var det naturlig at disse også brakte med seg brev.

Så, etter min mening er dette et flott lokalhistorisk objekt, som nettopp viser slike tilfelle.

Et noe senere heilbrev til Ole T. Sætre.

Brevet over har ingenting med bancobrevet å gjøre, men nevner det allikevel for å vise bipostruten, og litt om hva Sæthre bedrev. Firmabrev fra Christiania til Trysil, frankert med NK18, annullert der 19.1.1874,

og som fulgte vanlig postrute til Trysil.

1. Hovedbanen til Eidsvold
2. Dette gikk 19. Januar-midtvinters, slik at det gikk nok ikke med mjøsbåt til Hamar, men is- eller landevegen.
3. Med tog til Elverum, hvor det ble lagt av.
4. Transittstemplet Elverum 21.1.1874, og fulgte så bipostruten til Trysil.

Brevet dokumenterer bipostruten som bancobrevet evt ville ha fulgt, dog andre vegen. Brevet inneholder en fullmakt fra "Den Norsk-Amerikanske Dampskipslinje", som agent og vil mottage indtil 5 spd pr. beregnet voxen. Fullmagten er signert og stemplet Christiania Politikkammer 13. Januar 1874. Så Ole Th Sæthre drev nok en mangslungen praksis, også privat transport mellom Trysil og Mora.

Den tysk-østerrikske postunion – begynnelsen med en tilknytning til Norge.

Av Finn-Erling Bendixen

Bakgrunn

Etter Napoleonskrigenes slutt i 1815 var det fortsatt mange småstater i det tyske området i Sentral-Europa. To stater kjempet politisk om overherredømmet; Preussen og Østerrike. Den industrielle utvikling medførte etablering av Zollverein i 1834.

Inspirasjon til systemendringer mht kommunikasjoner kom fra England spesielt – uniforme og lavere portosatser kom i England i 1840 med de nye frimerker og fortrykte konvolutter. Bygging av jernbaner gjør transport av post raskere og fremtvinger nye posttraktater i de tyske områder. I 1842 inngår Bayern og Østerrike en posttraktat som danner et vesentlig grunnlag for den traktatstruktur som i hele verden har virket opp til våre dager. Revolusjonær uro og prestisjeforhold forsinker prosessen vesentlig, men i 1850 kommer endelig traktaten mellom Preussen og Østerrike.

De opprinnelige postunionsmedlemmer fra 1.7.1850¹:

Østerrike med besittelser i Italia – frimerker fra 1. juni 1850

Bayern – frimerker fra 1.11.1849

Holstein – frimerker fra 14.11.1850

Mecklenburg-Schwerin – frimerker fra 1.7.1855

Mecklenburg-Strelitz – frimerker fra 1.10.1864

Preussen – frimerker fra 15.11.1850

Sachsen – frimerker fra 1.7.1850

Fra denne oversikten kan man se at den eneste stat som utgav frimerker den 1.juli 1850, var Sachsen. Frimerke nr. 1 er den såkalte «Sachsen-Dreier» - dvs et frimerke med pålydende 3 Pfennig. Det skulle kun brukes på trykksaker innen postunionen.

Ovenstående trykksak er frankert med Sachsen nr. 1a, blekkannulert og sidestemplet «DRESDEN/10-10½/1 JUL. 50».

Alt iht. Post-Verordnungsblatt für die Königlichen Sächsischen Postanstalten av 26.6.1850. Dette er det eneste slike FDC som er håndtert fullstendig etter forskriften^{2,3}. Avbildet i Jürgen Herbsts håndbok på side 45.

Så kommer vi til begrepet «Postvereinsausland». Da postunionen ble opprettet, gjaldt bestemmelsene om typer forsendelser og portosatser kun innenfor unionens grenser – altså at frimerker kun kunne brukes innenfor unionen.

Og hvis vi ser nærmere på listen over traktatstatene pr. 1.7.1850 og sammenholder med et kart over de tyske områder, finner man at det er et belte av småstater mellom nord- og syd-Tyskland som ikke er med. I tillegg kunne eksistensen av exterritoriale post-

kontorer i f.eks. Hamburg – dansk, svensk-norsk, Thurn & Taxis, hannoversk – både forenkle og forvanske taksering av postforsendelser.

Denne korsbånd-forsendelsen^{4,5} er et eksempel på en ulovlig frankering i starten av postunionen. Her har vi igjen en «Sachsen-Dreier» som har blitt brukt til frankering og annullert med «LEIPZIG/6-6 ½ /9 SEP. 50». Adressat i Neustadt an der Orla i Storhertugdømmet Sachsen-Weimar-Eisenach – dvs et sted i beltet mellom nord- og syd-Tyskland utenfor postunionen.

Nå er det spennende å se hvordan mottagende postkontor – som er forvaltet av Thurn & Taxis - i denne staten behandler forsendelsen. På baksiden finnes stemplet «NEUSTADT 10/9». Forsendelsen blir i utgangspunktet behandlet som et delfrankert («Teilfranko-») brev og taksert med tillegg «7/10» Neugroschen. Postkontoret snudde så helt rundt – i og med at det ikke fantes noen posttraktat enn si forskrift om hvordan behandle delfrankerte forsendelser med frimerke! «7/10» blir strøket, og forsendelsen blir sett på som helt ufrankert og adressat belastet med «1 ¼» Neugroschen.

Så er det naturlig for meg å bringe inn forbindelsen til Norge før og like etter innførelsen av norske frimerker 1.1.1855.

Norge var – for det følgende - bundet av svensk traktat med Preussen av 1. juli 1852^{6,7} og Post-Convention mellom Sverige og Preussen av 5.4.1852 – se også portotakster av 15.9.1852. Delfranko var ikke tillatt.

Sachsen nr. 6 – 3 Neu-Groschen – er her brukt for å delfrankere («Teilfranko») et brev fra

«POSTEXP: LEIPZIG.BAHNHOF/10/SEP./54» til Bergen – «fco Hamburg» og «fr(anco)Gr(enze)». På baksiden ankomst Hamburg «K.D.P.A. HAMBURG/11/9/6-7M» og viderestemplet «K.D.P.A. HAMBURG/12/9/6-7M».

Sommerrute til Norge. Ingen taksering. Men mottager må ha betalt for resten av porto – eller fullstendig etterporto. Fra kjent korrespondanse Thesen¹. Tilsvarende brev tidligere i incoming-samling Svein Arne Hansen.

Noen år senere et fullfrankert brev ex Svein Arne Hansen:

Brevet fra Leipzig⁸ til Christiania er frankert med Sachsen nr. 11 i 3-stripe, annullert med gitterstempel og datostemplet «LEIPZIG/4/XI/7 57» og rammestempel «FRANCO». På baksiden transitt først jernbane 3-linjers «LEIPZIG/4 11 IV/MAGDEBURG» og «K.D.P.A. HAMBURG/6/11/9-10...».

Weiterfranco -portoandel fra Hamburg angitt med «6 Sgr».

Nå er uryddighetene ved oppstarten av postunionen oppklart i og med at brev kan frankeres fra avsender for hele distansen til et land utenfor postunionen.

Postunionen av 1850 med de senere revideringer la et definerende og voldsomt trykk på alle tilgrensende stater og all transittpost. Dette er grunnlaget for Verdenspostforeningen som kom senere.

NOTER:

- 1 Wikipedia «Deutsch-Österreichischer Postverein», Michel: Briefe Deutschland 2020/21, Schwaneberger Verlag GmbH
- 2 Jürgen Herbst, Handbuch der sächsischen Francomarken sowie deren Entwertungen, side 45, Jürgen Herbst eget forlag, 2022, Neustadt, Hessen
- 3 Heinrich Koehler auksjon september 2022, attest Vaats 15.10.2022, ex samling Armin Knapp
- 4 Felzmann auksjon 2020, attest Rismondo 20.4.2008, omsatt også på Gaertner auksjon 19 i 2011.
- 5 Jürgen Herbst, Handbuch der sächsischen Francomarken sowie deren Entwertungen, side 46, Jürgen Herbst eget forlag, 2022, Neustadt, Hessen
- 6 Joachim Helbig, Bayerischer Postgeschichte 1806-1870, side 295, Verlag Elise Helbig Nürnberg, München 1991
- 7 Harry Snarvold, Norske Portotakster til utlandet 1743-1855, side 27, Oslo Filatelistklubb, 1999
- 8 Rauhut & Kruschel auksjon 2020, avbildet i Aukjonskatalog «Svein Arne Hansen – International Gold Medal Collection «Destination Norway» 2007, side 31,

Kart over medlemmer av Den tysk-østerrikske postunion av 1.7.1850 med senere utvidelser. Sirkler med «E.18XX» angir da staten utgav frimerker. Heltrukken rød linje angir område som postmessig lå under Thurn & Taxis. Dette gjaldt spesielt småstater i beltet mellom nord og syd – i dagens Thüringen og Hessen samt Hohenzollern i dagens Bayern. Korteste reiseveier med post på jernbane måtte gjennom beltet mellom nord og syd.

Kilde: Andreas Birken, Michel Atlas zur Deutschland-Philatelie, 3. Oppl., Schwaneberger Verlag, 2012

Postautomater, pakkeautomater og pakkebokser

Selvbetjent pakkeutlevering i 15 år

Av Arvid Løhre

Dette er dagsaktuell posthistorie, selv om den kan være vanskelig å dokumentere for samlere. Pakkens adresselapp med strekkode sammen med en utskrift av sporingen; det er ikke videre monteringsvennlig.

Automatene har en bedre tilgjengelighet enn poststedene, slik vi husker dem. Pakkeautomater og pakkebokser har eget enhetsnummer, og er en del av din lokale posthistorie. Dette er kanskje første forsøk på en liten posthistorisk oppsummering.

Fra brev og postkort til pakker

Automatene dukker opp på stadig flere steder, samtidig som røde postkasser forsvinner. Siste ledd i kjeden for framføring av pakker er i vekst, mens første ledd i postframføringen av brevpost får stadig færre kontaktpunkter. I «Års- og bærekraftsrapport» for Posten Norge AS, 2014, ble det tallfestet dette med postkassene. Der står det at «Postens 20 000 innleveringspostkasser brukes mindre enn før, og antallet reduseres til 15 000 – og plasseres der folk ferdes mest. En nettløsning viser enkelt hvor nærmeste røde postkasse befinner seg.» Antallet er senere ytterligere redusert.

Postautomater, pakkeautomater og pakkebokser

Posten Norge har brukt tre forskjellige betegnelser på automatene for utlevering av pakker. Da de ble introdusert i 2007, het det postautomater. I dag finner man de andre to betegnelse på Postens egen nettside. De gjenværende automatene produsert av Cleveron betegnes som pakkeautomater, mens pakkebokser er av merket SwipBox.

Cleveron postautomater 2007

Selskapet Cleveron ble etablert i Estland i 2007 av det finske postkonsernet Posti Group, og de omtaler seg selv som «Automated Pick Up Lockers Manufacturer».

Årsrapporten for Posten Norge AS for 2007 kunne fortelle at nye postautomater ble introdusert i Norge og Sverige for netthandelskunder. Ved bestilling av varer fra en nettbutikk, kan kunden hente og betale varene i en postautomat, enten samme dag eller dagen etter. Den hadde med andre ord kortleser, det har ingen av de senere typene eller merkene i Norge, etter det jeg forstår.

Romerikes Blad hadde en nyhet 29. september 2007: «Snart får du nettpakker rett i boksen». De opplyste videre at de nye postautomatene i første omgang skulle utplasseres i utvalgte byer i første kvartal 2008, deriblant Lillestrøm.

Automaten ble plassert på Lillestrøm jernbanestasjon. Jeg har dessverre ikke registrert når den forsvant. Så vidt jeg husker ble den stående en god stund etter at den nye Postens logo ble lansert 5. september 2008, kanskje mer enn ett år etter?

LOVER RASK LEVERING: Anne Kathrine Guttormsen viser fram de nye postautomatene. Her er hun plassert oppi den største eskestørrelsen som får plass i automatene. FOTO: POSTEN NORGE

Bring Cleveron-automat i Sverige

Som nevnt ble Posten Norges automater også introdusert i Sverige. Pakkeautomater var i første omgang beregnet på privatmarkedet, og i Norge ble og blir dette profilert med rødt og Posten-logo. Virksomhetene i Sverige profileres med grønt og Bring-logo.

I en omtale i Post- og Bringavisen nr 7, 4. juni 2010, presenteres Bring Express med blant annet et foto av en pakkeautomat. Bring Express hadde da hovedkontoret i Sverige. Pakkeautomaten må derfor tilhøre Bring Express i Sverige. Illustrasjonen viser en Cleveron-automat, uten kortleser.

Relansering i 2014

Posten Norges årsrapport forteller at i april 2014 lanserte Posten pakkeautomater for å gi nordmenn større valgfrihet når de henter varer de har handlet på nett. Dette er ikke helt riktig formulert, for i grunnen var dette andre gangen pakkeautomater ble «lansert». Men årsrapporten for 2015 kunne opplyse at 25 pakkeautomater er i drift ulike steder i landet i januar 2015, og at tilbakemeldingene fra kunder og medarbeidere er gode. «Vi i Posten & Bring», 3. kvartal 2016, kunne nok en gang påstå at «I slutten av 2014 ble Postens første pakkeautomater plassert ut for å gi netthandel-kunder mer valgfrihet når de skal hente pakker. Som et supplement til post-kassen, hjemlevering og postkontor/PIB er automatene nå et veletablert utleveringsalternativ for nettshoppere i de store norske byene.» Det går videre fram at det er 28 pakkeautomater fordelt på Oslo og Akershus, Bergen, Stavanger, Trondheim, Drammen og Tromsø. De aller fleste av disse var plassert i en Post i Butikk, mens noen få er plassert ut «for seg selv» – for eksempel inne på Nationaltheatret T-banestasjon i Oslo. Av beskrivelsen går det fram at dette er automater der du skal taste inn en hentekode på en skjerm, med andre ord Cleveron-automater. Konkurrenten SwipBox har også en modell Classic, men displayet der ser ikke slik ut.

Cleveron-automater i 2022

Disse omtales som pakkeautomater i Postens oversikter, og eksemplene jeg kjenner er plassert innendørs. Dette kan bekreftes ved å søke fram de 24 pakkeautomatene som nå skal finnes i Norge. På Coop Obs! Lillestrøm, Volla Post i Butikk, er pakkeautomat med enhetsnummer 102 564 plassert mellom automatene som leverer tobakksvarer og en minibank.

En annen pakkeautomat i mitt nærområde står på Frogner i tidligere Sørums kommun, og har enhetsnummer 106 284. Den står i tilknytning til Frogner «Post i Idrettshall», drevet av Frogner Idrettslag. (Bildet på forsiden av Budstikka viser skjerm og display.)

SwipBox automater fra 2020

SwipBox ble grunnlagt i 2012. De har hovedkontor i Danmark med avdelinger i Pakistan, Polen og Australia. De omtaler seg selv som noe «- mer enn et programvareselskap med en maskinvare-løsning.» På sin hjemmeside har de en fane med «Testimonials», kunde-referanser. Om Posten Norge Posten Norge står det på engelsk (min oversettelse):

«Over en periode på 18 måneder har Posten Norge rullet ut et landsdekkende nettverk av SwipBox Infinity pakkebokser på 1500 lokasjoner i hele Norge, slik at folk over hele landet kan hente pakkene sine ved hjelp av Pakkeboks-appen.»

1. Skru på Bluetooth
2. Åpne Posten-appen
3. Følg instruksjonene i appen

Du kan få hjelp og veiledning på pakkeboks.no eller ved å skanne QR-koden

For kundeservice ring: 23 14 77 30.
For English go to: pakkeboks.no/en.

Per Öhagen, konserndirektør i Posten Norge & Bring, refereres med følgende uttalelse:

«Vi har store forventninger til pakkeboks-nettverket. Posten Norge er svært fokusert på å finne gode løsninger som gjør hverdagen enklere for våre kunder. Tid er verdifull og kundene våre ønsker mer fleksibilitet, og derfor er det viktig at vi tilpasser oss deres behov.»

Antallet pakkebokser i Norge er litt forskjellig når man sammenlikner kundereferansen på Hjemmesiden til SwipBox med Posten Norges Integreerte Rapport (årsrapport) for 2021. Der står det: Postens selvbetjente pakkebokser har på kort tid blitt et populært og viktig supplement til våre betjente utleverings-steder, og de dukker med jevne mellomrom opp på nye steder rundt om i landet. I desember ble milepælen med å utplassere pakkebokser på 1 000 steder nådd. Det er mulig SwipBox mener antall pakkebokser selv om de skriver «1,500 locations throughout Norway», mens Posten Norge mener 1000 steder uavhengig av om det står en eller flere bokser sammen.

Posten Norge er ikke den eneste norske brukeren, og det finnes en del automater fra Post Nord. Av og til står de plassert «skulder mot skulder» med Posten Norge sine. Her er Pakkeboks Esso Lillestrøm i Nittedalsgata, enhetsnummer 110 397, plassert sammen med Post Nord sin pakkeautomat. Post Nord bruker med andre ord betegnelsen som Posten Norge forbeholder Cleveron-automatene.

Postens app en forutsetning

Pakkeboksene baserer seg på at brukerne har Bluetooth og Postens app på sin mobilenhet. Posten lanserte gratis sporsingsapplikasjon for iPhone og Android-telefoner i september 2010, ifølge Års- og bærekraftsrapporten for 2010. Pakkeboksene uten en offentlig touch-screen, kan kanskje sies å være «et barn» av restriksjonene under Covid-19. De første ble utplassert i 2020, og det ble suksess. Det kom gode tilbakemeldinger da de testet døgnåpne pakkebokser på trafikkknutepunkter i Oslo. I løpet av 2020 var det svært mange som ønsket å hente pakkene sine i Pakkeboks, ikke minst på grunn av at de var lett tilgjengelige, kunne benyttes døgnet rundt og det var enkelt å holde sosial avstand.

Pakkeboksen som forsvant

I begynnelsen av september tok jeg meg en sykkel tur rundt i Lillestrøm by for å fotografere alle pakkeboksene. Jeg skulle nemlig holde et foredrag i Lillestrøm historielag med tittel: «Lillestrøm bys posthistorie. Fra 1854 til i dag», så jeg måtte ha korrekt grunnlag. Dessuten var det så fint vær for en sykkel tur. Jeg hadde på forhånd notert beliggenhet og adresse. Men hvor var Pakkeboks Vollaløkka, enhetsnummer 109 565? Beskrivelsen var slik. «Står inntil veggen på garasjeanlegget. I krysset Vestbygata Tor Jonssons gate. VESTBYGATA 48 D, 2003 LILLESTRØM». Det ble tre turer rundt garasjeanlegget før jeg ga opp. Jeg skrev til Posten og spurte, og fikk følgende svar, 10. oktober 2022; «Hei! Da har jeg undersøkt og denne pakkeboksen er fjernet. Vet dessverre ikke årsaken eller når den ble fjernet. Hilsen Kjersti.»

Man skal med andre ord ikke stole på at opplysningene er oppdatert til enhver tid på Postens nettside. Skal du registrere den lokale posthistorien din, får du ta deg en tur ut og se om kartet stemmer med terrenget.

BUDSTIKKA

mottar trykningsbidrag fra følgende firmaer

Oslo Frimerke- og Myntauksjoner AS

Posten Norge, Frimerketjenesten

Skanfil auksjoner AS

Norsk Posthistorisk Selskap takker for bidragene.

INTERNASJONAL **AUKSJON 01**

Oslo Frimerke- og Myntauksjoner AS
Orgnr. 809 808 321, MVA. 92 06 1881
www.oslofrimerkeogmyntauksjoner.no
info@oslofrimerkeogmyntauksjoner.no

Onsdag 28.- og torsdag 29. september 2022

Onlineauksjon

Mangler du noe til samlingen?
Besøk vår nettbutikk.

 posten.no/frimerkebutikken

FRIMERKER, BREV & POSTKORT

SKANFILS HØSTAUKSJON 2022

TORS DAG 10. NOVEMBER KL. 12.00
FREDAG 11. NOVEMBER KL. 12.00
LØRDAG 12. NOVEMBER KL. 10.00

AUKSJONEN AVHOLDES I ØSTENSJØVEIEN 43, 0667 OSLO

Skanfils Heureka-auksjon 25

Lørdag 10. desember 2022 kl. 10.00

Auksjonen avholdes på Stølsmyr 24, 5542 Karmsund

www.skanfil.no / 52 70 39 40 / skanfil@skanfil.no

